

ครองแผ่นดินจีน

พรรค ผู้นำ อำนาจรัฐ

(ฉบับปรับปรุง)

จรัสศักดิ์ มหิธรโนบล

គ្រងឯកសារសិល្បៈ
ធម្មតា ជួនា ឧបាសម

ครองแผ่นดินจีน

พรรค ผู้มี อำนาจรัฐ

วรศักดิ์ มหัทธโนบล

 สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2564

320.-

วรศักดิ์ มหัทธโนบล

ครองแผ่นดินจีน : พรรค ผู้นำ อำนาจอธิรัฐ / วรศักดิ์ มหัทธโนบล

1. จีน — การเมืองและการปกครอง. 2. การปกครองท้องถิ่น — จีน. 3. ลัทธิคอมมิวนิสต์ — จีน.
4. ผู้นำทางการเมือง — จีน.

320.951

ISBN 978-974-03-4002-7

สปจ. 2484

สสคุณคำวิชาการ สู่สังคม
Knowledge to All
www.cupress.chula.ac.th

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2554

พิมพ์ครั้งที่ 2 จำนวน 800 เล่ม พ.ศ. 2564 (ฉบับปรับปรุง)

(พิมพ์ครั้งที่ 1 ของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ผู้จัดจำหน่าย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา

ศาลาพระแก้ว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304

หัวหมาก โทร. 0-2374-1378 โทรสาร 0-2374-1375

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.นครราชสีมา โทร. 0-4492-2662-3

โทรสาร 0-4492-2664

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com>

และเครือข่ายฯ

ร้านค้าติดต่อ แผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. 0-2374-1375-6 โทรสาร 0-2374-1377

กองบรรณาธิการ : บุศรินทร์ สรวัดร

ออกแบบปก : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ออกแบบรูปเล่ม : อุดม สุคนธ์ตันกุล

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [CUB6210-004] โทร. 0-2218-3562-3 โทรสาร 0-2218-3547

www.cupress.chula.ac.th

คำนำ

ในการพิมพ์ครั้งที่ 2

หนังสือเรื่อง *ครองแผ่นดินจีน : พรรค ผู้นำ อำนาจรัฐ* ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2554 และได้จำหน่ายจ่ายแจกหมดไปในราวปี 2559 นับแต่ที่หมดลงนั้น ได้ทำให้ผู้สนใจศึกษาระบบการเมืองการปกครองจีนขาดแคลนหนังสืออ่านประกอบเล่มนี้ไป โดยเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีวิชาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของจีน ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้จัดให้มีการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นครั้งที่ 2 ขึ้น โดยมีสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้รับผิดชอบ

การตีพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้ ได้เพิ่มบท “ปัจฉิมกถา 2” ขึ้นมาใหม่อีก 1 บท เพื่อให้เรื่องราวมีความเป็นปัจจุบันมากขึ้น บทนี้ถือเป็นบทที่ต่อจาก “บทที่ 7 ปัจฉิมกถา” อันเป็นบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งในครั้งนั้นมีได้ระบุหมายเลขแสดงลำดับว่าเป็น “ปัจฉิมกถา 1” ด้วยมีคาดคิดว่าจะมีการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ดังที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ บทเสริมนี้มีเนื้อหามากเกินกว่าที่จะแทรกเข้าไปใน “บทที่ 7 ปัจฉิมกถา” ซึ่งมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ในตัวอยู่แล้ว การแยกเป็นบทเสริมออกมาต่างหากมีข้อดีที่ทำให้สามารถอธิบายได้โดยอิสระและอย่างเฉพาะเจาะจงในประเด็นต่าง ๆ ที่ต่างไปจากบทเดิม แต่ด้วยเหตุที่ “ปัจฉิมกถา 2” มีเนื้อหาที่แยกต่างหากดังกล่าว การตีพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้จึงมิได้ดึงเอาคำจีนที่ปรากฏในบทนี้และรายการบรรณานุกรมที่ใช้อ้างอิง ไปรวมไว้ในดัชนีค้นคำและบรรณานุกรมที่ปรากฏในการตีพิมพ์ครั้งที่ 1 ตามลำดับ ดังนั้น ดัชนีและบรรณานุกรมที่ปรากฏในการตีพิมพ์ครั้งนี้จึงยังคงไว้เหมือนการตีพิมพ์ครั้งแรก อนึ่ง การตีพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้ ในส่วนภาคผนวก 1 ที่เป็นตารางนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลให้เป็นปัจจุบันมากขึ้น โดยได้รับความกรุณาช่วยเหลือจาก ดร.กุลนรี นุกิจรังสรรค์ นักวิจัยจากศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ จึงขอขอบคุณในความกรุณาของเธามา ณ ที่นี้ด้วย

ข้าพเจ้าหวังว่า การตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ของหนังสือ *ครองแผ่นดินจีนๆ* นี้
จะยังประโยชน์แก่วงวิชาการทั้งในและนอกแวดวงจีนศึกษาได้ดังการตีพิมพ์ครั้งแรก
ตามสมควร

ด้วยจิตคารวะ

รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มหัทธโนบล

ฤดูฝน 2020

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 1

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นไปของจีนในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้เป็นไปอย่างคึกคักและกว้างขวาง เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อกว่า 20 ปีก่อน เหตุผลส่วนหนึ่งคงมาจากการที่จีนได้เปิดประเทศมากขึ้น และมีได้นำเอาอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกันมาเป็นเกณฑ์กำหนดในการคบหาสมาคมกับใครตั้งแต่ก่อนที่สำคัญคือ จีนได้กลายเป็นตลาดเศรษฐกิจที่ใหญ่โตสำหรับนานาประเทศ และทำให้นานาประเทศหันมาสนใจเรื่องราวความเป็นไปของจีนมากขึ้น

สังคมไทยก็ไม่ต่างกับนานาประเทศเหล่านั้น และหากลองสำรวจดูตามแผงหนังสือแล้วก็จะพบว่า หนังสือที่ว่าด้วยเรื่องจีนมักจะถูกจัดไว้ในชั้นหนังสือเป็นการเฉพาะในหลายร้านด้วยกัน แต่บรรดาเรื่องจีนเหล่านี้ดูไปแล้วยังมีที่กล่าวถึงเรื่องการเมืองการปกครองไม่สู้จะมากนัก และที่มีอยู่นั้นก็มีได้กล่าวถึงโดยตรง ทั้งที่ความรู้เรื่องนั้น่าศึกษาไม่น้อยไปกว่าเรื่องอื่น ๆ อย่างน้อยก็เพื่อให้รู้ว่ากลไกการทำงานของรัฐบาลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นดำเนินไปอย่างไร และส่งผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ของจีนอย่างไร ความรู้ทำนองนี้มีผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการทำความเข้าใจจีนได้ไม่น้อย ยิ่งมองจีนได้ชัดมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้การจัดวางปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรากับจีนสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม หากจะว่าไปแล้วในอดีตสังคมวิชาการไทยก็เคยมีหนังสือเรื่องการเมืองการปกครองจีนอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเขียนโดยนักวิชาการ หนังสือเหล่านี้โดยมากจะเป็นตำราที่ใช้ประกอบในชั้นเรียนในวิชาที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองจีน แต่ด้วยเวลาที่ผ่านไปนานนับสิบปี หนังสือเหล่านี้จึงหมดไปจากแผงหนังสือมานานแล้ว ตลอดเวลาที่ขาดหายไปนี้ ภายในจีนเองก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ และการเมืองการปกครองก็เป็นเรื่องหนึ่งที่อยู่ในการเปลี่ยนแปลงนั้น

การเป็นประเด็นปัญหาที่น่าสนใจและมีประโยชน์ก่อดี การเปลี่ยนแปลงในยุคปฏิรูปที่เริ่มเมื่อปลายทศวรรษ 1970 ก่อดี การที่เปิดเผยตนเองในเรื่องการเมือง การปกครองต่อโลกภายนอกมากขึ้นก่อดี และการหนังสือที่ว่าด้วยการเมือง การปกครองจีนที่ขาดหายไปจากสังคมไทยมานานก่อดี ล้วนเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้หนังสือเรื่อง “ครองแผ่นดินจีน : พรรค ผู้นำ อำนาจอรัฐ” เล่มนี้ได้เกิดขึ้นมา หนังสือเล่มนี้ถือเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่ง จากโครงการวิจัยหลายโครงการของศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งในระหว่างที่ทำการศึกษาจนถึงเมื่อเขียนเสร็จสมบูรณ์แล้วนั้น ทำให้พบว่า ทั้งอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มาและบทบาทของกลุ่มผู้นำจีน ตลอดจนการใช้กลไกอำนาจอรัฐในระบบการเมือง การปกครองจีน ต่างมีความสลับซับซ้อนและรายละเอียดของประเด็นคำถามที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย ผลจากการศึกษาที่ปรากฏออกมาเป็นรูปเล่มหนังสือดังที่เห็นอยู่นี้ จึงคาดหวังได้ในระดับหนึ่งว่าจะเป็นประโยชน์แก่แวดวงวิชาการจีนศึกษา ตลอดจนนักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และประชาชนในสาขาอาชีพต่าง ๆ ไม่มากนักน้อย

แต่กระนั้นก็ควรกล่าวด้วยว่า การปรากฏของหนังสือเล่มนี้ก็เช่นเดียวกับหนังสือวิชาการโดยทั่วไป ที่มีได้สำเร็จด้วยตัวข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว โดยปราศจากซึ่งการเข้ามาเกี่ยวข้องหรือช่วยเหลือของหลายคนหลายฝ่าย

เริ่มจากศาสตราจารย์ ดร.เขียน ธีระวิทย์ ที่ปรึกษาสถาบันเอเชียศึกษา และผู้บุกเบิกงานวิชาการด้านจีนศึกษาคนสำคัญของวงวิชาการไทย ที่ได้กรุณาหาแหล่งทุนมาสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนก็คือ กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันมีเครือข่ายที่ทำให้เข้าถึงความรู้ด้านการต่างประเทศแก่สาธารณชนมากขึ้น ทั้งเพื่อทำความรู้จัก ความเข้าใจ และเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีทางด้านการต่างประเทศ โดยมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือเว็บไซต์ของหน่วยงาน ซึ่งหากเป็นของกระทรวงโดยตรงจะเข้าถึงได้ในเว็บไซต์ชื่อ www.mfa.go.th

และหากเป็นของกรมเอเชียตะวันออกก็คือ โครงการจับตาเอเชียตะวันออก (East Asia Watch) ของกรมนี้ ที่ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกผ่านเว็บไซต์ชื่อ www.eastasiawatch.in.th โดยที่หากขาดการสนับสนุนของบุคคลและหน่วยงานทั้งสองตามที่เอ่ยนามมานี้แล้ว ผลงานชิ้นนี้ก็ยังคงใช้เวลาอีกยาวนานกว่าจะเสร็จสิ้นลงได้ ด้วยว่าเมื่อแรกที่ข้าพเจ้าดำริที่จะศึกษาเรื่องนี้นั้น มีความตั้งใจว่าจะดำเนินไปตามลำพังและโดยไม่มีการกำหนดเวลาที่แล้วเสร็จอย่างชัดเจน การช่วยเหลือและสนับสนุนนี้จึงเป็นแรงกระตุ้นที่ดีที่ทำให้งานชิ้นนี้สำเร็จออกมา

นอกจากนี้ การช่วยเหลือจากผู้ที่เป็นศิษยานุศิษย์โดยตรงและโดยอ้อมก็นับเป็นสิ่งที่ประมาณค่ามิได้เช่นกัน โดยเมื่อแรกเริ่มศึกษานั้น คุณสิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ (กอล์ฟ) และคุณดวงใจ เด่นเกศินีล้ำ (เหว่ย) เป็นสองคนแรกที่ได้เข้ามาช่วยเหลือ โดยหลังจากรายงานเสร็จสมบูรณ์ในอีกไม่กี่ปีต่อมานั้น คุณดวงใจ ยังเป็นผู้อ่านตรวจทานร่างรายงานฉบับสมบูรณ์และจัดพิมพ์บรรณานุกรมให้อีกด้วย ทั้งนี้ภายหลังจากการช่วยเหลือในช่วงเริ่มต้นแล้ว ทั้งสองได้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ทำให้งานศึกษานี้ต้องชะงักไประยะหนึ่ง แต่หลังจากนั้นไม่นานความช่วยเหลือก็หลั่งไหลมาจนขาดไม่ถึง

เริ่มจาก คุณกุลกนิษฐ์ สุธรรมชัย (ต๊อบ) คุณพงศ์พิสุทธิ์ วงศ์วีรสิน (แม็กซ์) คุณสุภรักษ์ ธนภิญโญ (กีฟท์) คุณขวัญชนก ธนาภิกกุล (น้องขวัญ) และคุณปจรรย์วรพร (น้องก้อย) เป็นผู้ช่วยวิจัยที่เข้ามาช่วยเหลืองานศึกษานี้ตามลำดับ ทั้งหมดนี้เข้ามาช่วยในช่วงเวลาที่มีค่าและเหมาะสมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคุณพงศ์พิสุทธินั้น ยังเป็นผู้จัดทำพิมพ์ตารางและแผนภูมิ และคุณปจรรย์ยังมีส่วนช่วยเหลืออย่างสำคัญในการวิจัยภาคสนามของโครงการนี้ที่เป่ย์จิง (ปักกิ่ง) เมื่อเดือนตุลาคม 2551 อีกด้วย

การเก็บข้อมูลที่ปักกิ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ถือเป็นช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่ง โดยเฉพาะกับการติดต่อประสานงานบุคคลต่าง ๆ ของทางการเงินเพื่อสัมภาษณ์งานในส่วนนี้ได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำ

ประเทศจีน โดยผู้ที่ให้กำลังใจอย่างดียิ่งท่านหนึ่งคือ คุณพิรุณ ลายสมิต กงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้ ในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทยประจำประเทศจีน ส่วนการช่วยเหลือประสานงานอย่างดียิ่งคือ คุณจีระพร จีระนันท์ทัก (ลูกเปิด) เลขาธิการเอกประจำสถานทูตไทย และที่มีอาจจะเลยไปในกรณีเดียวกันก็คือ ดร.ศิริเพชร ทฤษณาวดี อาจารย์ภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ที่ช่วยประสานงานในเรื่องการเดินทางในครั้งนั้นให้เป็นไปด้วยดี

ความช่วยเหลือของบุคคลที่ได้เอ่ยนามมานี้ มีส่วนอย่างมากที่ทำให้งานชิ้นนี้ดำเนินไปจนสำเร็จ และภายหลังที่ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ยังได้ คุณธนศ กองประเสริฐ บรรณาธิการงานวิจัยของศูนย์จีนศึกษาเป็นผู้บรรณาธิกรต้นฉบับ และ วิศรา ไกรวัฒนพงศ์ (เจียบ) อาจารย์สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นผู้ตรวจดูความเรียบร้อยของเชิงอรรถ และบรรณานุกรมให้อีกด้วย

กล่าวเฉพาะการบรรณาธิกรต้นฉบับนั้นยังมี คุณภาวินี สัจจรัตน์ แห่งสำนักพิมพ์มติชนช่วยดูแลให้อีกชั้นหนึ่งในขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มโดยสำนักพิมพ์นี้ โดยภายหลังขั้นตอนการจัดหน้าแล้วเสร็จ ก็ยังได้ คุณสินีนาถ เศรษฐพิศาล (หญิง) ทำดัชนีในส่วนของคำทับศัพท์ และคุณสุภรักษ์ (กีฬ) ได้เข้ามาช่วยอีกครั้งหนึ่งในช่วงที่การทำดัชนีกำลังมีปัญหาด้วยการพิมพ์ตัวโรมัน (พินอิน) และตัวอักษรจีนให้ร้อยละ 70 โดย อ.เจิ้งจื่อสง ทำให้ร้อยละ 30 ทั้งนี้ คุณอรสา รัตนอมรภิมย์ (เท็ด) ช่วยค้นดัชนีบางคำที่มีปัญหาให้ในวินาทีสุดท้าย

แน่นอนว่า ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของผลงานชิ้นนี้ โดยเฉพาะกับกรรมการบริหารและเจ้าหน้าที่ของศูนย์จีนฯ ทุกคน ที่มีส่วนไม่น้อยที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการศูนย์จีนฯ ของข้าพเจ้าสามารถดำเนินควบคู่ไปกับการวิจัยเรื่องนี้ได้ตามสมควร แม้บ่อยครั้งจะมีข้อติดขัดอยู่บ้างก็ตาม โดยถ้าหากปราศจาก

ซึ่งความเข้าใจและความช่วยเหลือที่ดีจากบุคคลเหล่านี้แล้ว งานศึกษานี้ก็ยากจะสำเร็จ

เช่นเดียวกับการให้โอกาส กำลังใจ คำปรึกษา การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และเสรีภาพทางวิชาการของคณาจารย์แห่งภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์บางท่านจากภาควิชาอื่น ในขณะเดียวกันนี้ อันเป็นต้นสังกัดของข้าพเจ้าโดยตรง ที่ให้ประโยชน์ทั้งโดยตรง และโดยอ้อมเสมอมา โดยเฉพาะคำปรึกษาที่มีค่าของ รศ. ดร.วีระ สมบูรณ์ ผศ. ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (ภาควิชาความสัมพันธ์ฯ) และ รศ. ดร.ไชยันต์ ไชยพร (ภาควิชาการปกครอง) โดยเฉพาะ ผศ. ดร.ศุภมิตร นั้นยังได้กรุณาช่วยคิดและตั้งชื่อหนังสือเล่มนี้จากเดิมที่มีชื่อว่า “การเมืองการปกครองจีน” มาเป็น “ครองแผ่นดินจีน: พรรค ผู้นำ อำนาจอรัฐ” อันเป็นชื่อที่ตรงทั้งความคิดและความเรียงในงานศึกษาชิ้นนี้ อย่างไรก็ตาม ที่มีอาจจะเลยไปจากกล่าวถึงไปได้ก็คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่านที่ประเมินคุณภาพงานศึกษานี้ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีค่ายิ่งสำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรายงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ก็ยังควรกล่าวด้วยว่า แม้งานชิ้นนี้จะใช้เวลาศึกษานานนับปีก็จริง แต่กล่าวในแง่ความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่มากด้วยประเด็นและรายละเอียดแล้วย่อมมีอาจแยกประสบการณ์จากการได้เดินทางเข้าออกประเทศจีนแทบทุกปี จากห้วงกว่า 20 ปีที่ผ่านมา ตลอดเวลาที่ว่านี้ทำให้มิตรสหายชาวจีนมากมายหลายคนในหลายพื้นที่ เขาและเธอเหล่านี้มีส่วนอย่างมากในการให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นประโยชน์กับงานศึกษาชิ้นนี้อย่างประมาณค่ามิได้ เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ทางการเงินที่ให้สัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม กล่าวเฉพาะมิตรสหายชาวจีนที่ไม่ประสงค์จะให้เอ่ยนามแล้ว สิ่งที่ข้าพเจ้ามีโอกาสลิ้มเลือนได้ก็คือ ไม้ตรีจิตมิตรภาพที่เขาและเธอหยิบยื่นให้พร้อมกับรอยยิ้ม ทั้งที่บางคนกำลังประสบชะตากรรมที่พร่าเลือนของชีวิตก็ตาม

สุดท้ายคือ กำลังใจทั้งหลายจากบุคคลรอบข้าง ทั้งที่เป็นเงาอันใกล้ชิด และญาติมิตรอันไกลไกล ที่ได้หลังไหลเข้ามาในบางครั้งบางครา โดยที่บุคคลเหล่านี้ หารู้ไม่ว่าได้สร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ข้าพเจ้ามากเพียงใด นอกจากนี้ นิสิตในชั้นเรียน ของข้าพเจ้าในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ก็นับเป็นอีกแรงกระตุ้นหนึ่งที่ทำให้หนังสือ เล่มนี้เกิดขึ้นมา ด้วยหวังว่าเมื่อสำเร็จออกมาแล้วจะเบาแรงทั้งข้าพเจ้าและนิสิต ในฐานะผู้สอนและผู้เรียนตามลำดับ

บุคคลและองค์กรที่ได้เอ่ยนามมาทั้งหมดนี้ รวมถึงอีกไม่น้อยที่มีอาจเอ่ยนาม ได้หมดในที่นี้ ที่ต่างมีส่วนอย่างสำคัญในการทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่ม และพึงได้รับคำขอบพระคุณและขอบคุณเป็นอย่างสูง โดยบุคคลและองค์กรเหล่านี้ ย่อมไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอันใดในความผิดพลาดอันอาจจะมีขึ้นในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งย่อมเป็นความรับผิดชอบของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว ไม่ว่าความผิดพลาดนั้นจะมาจาก ความประมาท ความดื้อรั้น หรือความตื่นเงินก็ตาม

วรศักดิ์ มหัทธโนบล

อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทศกาลตรุษจีน 2011/2554

สารบัญ

คำนำ	I
คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 1	III
บทที่ 1 อารัมภกถา	1
บทที่ 2 การเมืองในการปกครองจีน	36
บทที่ 3 พรรคคอมมิวนิสต์จีน	64
บทที่ 4 สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติจีน	123
บทที่ 5 สภาที่ปรึกษาการเมืองประชาชนจีน	189
บทที่ 6 การเมืองการปกครองท้องถิ่นจีน	243
บทที่ 7 ปังฉิมกถา	345
บรรณานุกรม	408
บรรณานุกรมในการพิมพ์ครั้งที่ 1	411
ภาคผนวก	427
ดัชนี	441

1

อารัมภกกา

สาธารณรัฐประชาชนจีน (The People's Republic of China, PRC) หรือที่ต่อไปนี้จะเรียกสั้น ๆ ว่า จีน เป็นหนึ่งในประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย ได้รับการสถาปนาเป็น “สาธารณรัฐประชาชน” (people's republic) เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1949¹ การประกาศสถาปนาเช่นนี้ทำให้ดูคล้ายกับว่าจีนเป็นประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นที่รู้จักกันทั่วโลกว่า จีนเป็นรัฐหรือประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลาหลายพันปี ทั้งมีวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของตนเอง โดยทั้งอารยธรรมและวัฒนธรรมนี้ได้กลายเป็นมรดกโลกที่ทรงคุณค่า ผลผลิตจากอารยธรรมและวัฒนธรรมของจีนไม่น้อยได้มีหลายประเทศนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในสังคมของตน

ในฐานะที่มีอำนาจจอบิไต่หยั่งแน่นอน มีเอกราชและอิสรภาพเป็นที่ประจักษ์ ความเป็นรัฐของจีนแสดงผ่านพื้นที่ซึ่งกว้างใหญ่ไพศาลประมาณ 9.6 ล้านตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ 1 ใน 15 ของพื้นที่ทั้งโลก ตั้งอยู่บริเวณครึ่งเหนือของซีกโลกตะวันออกของเอเชียทางฝั่งตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิก² ควรกล่าวด้วยว่าพื้นที่ซึ่งกล่าวมานี้ จีนยังได้รวมถึงไต้หวันและเขตнанน้ำที่กว้างไกลมาถึงทะเลจีนตะวันออก และทะเลจีนใต้ อันเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีปัญหาอยู่ในปัจจุบัน ฉะนั้น ตัวเลขของพื้นที่ที่แท้จริงเป็นตัวเลขที่จีนอ้างว่าเป็นของตนแต่เพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่คู่กรณี

¹ ช่วงการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น จีนได้ประกาศให้ใช้สากลศักราชหรือคริสต์ศักราช เป็นปีศักราชของตนอย่างเป็นทางการมาจนทุกวันนี้ งานศึกษานี้จึงใช้ปีศักราชที่ว่าโดยตลอด โดยจะไม่ระบุคำว่า ค.ศ. ไว้หน้าปีศักราชโดยละเอาไว้ในฐานะที่เข้าใจตามข้อเท็จจริงดังกล่าว.

² *ภูมิศาสตร์ประเทศจีน* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ, 1987), หน้า 1.

คือญี่ปุ่น ไต้หวัน และคู่อริพาทในหมู่เกาะทะเลจีนใต้หาได้ยอมรับไปด้วยไม่ ตัวเลขที่ว่าจึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต สุดท้ายแล้วปัญหาจะจบลงอย่างไร

ข้อมูลเชิงกายภาพดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่า จีนจัดเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ไพศาลมาก และยิ่งคำนึงถึงจำนวนประชากร ณ ทศวรรษ 2010 ที่จะสูงถึงกว่า 1,400 ล้านคนเศษด้วยแล้ว ก็พอที่จะนึกถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่จีนต้องประสบได้ เช่นว่า จีนจะดูแลความมั่นคงปลอดภัยของตนอย่างไร จะสนองตอบปัจจัยสี่ให้แก่ประชาชนของตนอย่างไร จะจัดวางความสัมพันธ์กับมิตรประเทศของตนอย่างไร จะมีจุดยืนและแนวนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างไร จะแยกแยะส่วนดีส่วนเสียจากกระแสภายนอกที่เข้ามาในสังคมของตนอย่างไร ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นปัญหาที่น่าสนใจศึกษาทั้งสิ้น

ประเด็นปัญหาหนึ่งที่อยู่ในความสนใจของประชาคมโลก ชุมชนวิชาการ หรือสังคมไทยเองก็คือ ระบบและลักษณะการเมืองการปกครองของจีน ที่ย่อมมีสาระทั้งที่เหมือนและต่างไปจากนานาประเทศ พร้อมทั้งความโดดเด่นเฉพาะ อีกทั้งยังเป็นประเด็นที่การศึกษาในที่นี้ถือเป็นหัวข้อสำคัญในการนำเสนอ ภายใต้ประเด็นนี้มีภูมิหลังบางประการซึ่งพึงกล่าวถึงในลำดับต่อไปตลอดบทนี้

ความเป็นมา

จีนที่เรารู้จักกันในวันนี้ ถือได้ว่าเป็นผลผลิตโดยตรงของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีน (The Communist Party of China, CPC) หรือที่มักเรียกกันโดยทั่วไปว่า “พรรคคอมมิวนิสต์จีน” (Chinese Communist Party, CCP) ผลผลิตนี้เริ่มเกิดเมื่อมีการก่อตั้งพรรคการเมืองนี้ขึ้นในปี 1921 ที่เซี่ยงไฮ้ (เซี่ยงไฮ้) โดยคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญญาชน และมีชาวต่างชาติเข้าร่วม

ในฐานะตัวแทนจากองค์การคอมมิวนิสต์สากล 2 คน³ ด้วยเหตุนี้ โครงสร้างพรรคเมื่อแรกก่อตั้ง จึงมีพื้นฐานมาจากโครงสร้างที่ชาวคอมมิวนิสต์ใช้กันในขณะนั้น แต่เนื่องจากเป็นพรรคที่เพิ่งก่อตั้ง โครงสร้างดังกล่าวจึงยังไม่สลับซับซ้อนมากนัก กล่าวคือ มีคณะบุคคลในพรรคที่มีบทบาทสำคัญคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการบริหารพรรค” ส่วนคณะทำงานในลำดับรองลงมาจะเป็นคณะบุคคลที่ถูกแบ่งย่อยลงไป คณะทำงานนี้จะมีบทบาทสำคัญอยู่ตรงการหาผู้ปฏิบัติงานและสมาชิกพรรคมาเพิ่ม

เมื่อแรกก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นมานั้น สถานการณ์ภายในจีนยังเต็มไปด้วยความขัดแย้งของกลุ่มอำนาจทางการเมืองต่าง ๆ ในสถานการณ์เช่นนี้

³ บุคคลทั้งสองคือ มาริง (Maring) หรือ เฮนดริคัส สเนียฟเลียต (Hendricus Sneevliet, 1883-1942) เป็นชาวดัตช์ และ นิโคลสกี (Nikolsky) หรือ เนแมน-นิโคลสกี วลาอิมิล อบลามอวิกกี (Nayman-Nikolsky Vlakimil Ablamoviky, 1898-1943) เป็นชาวดัตช์ และมีตำแหน่งเลขาธิการภาคตะวันออกไกลขององค์การคอมมิวนิสต์สากล ดู Ni Xingxiang (editor in chief), *The Site of the First National Congress of the Communist Party of China* (Shanghai: the Memorial Hall of the First National Congress of the Communist Party of China, 2001), p. 98. โดยในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดู Hu Sheng (chief editor), *A Concise History of the Communist Party of China* (Beijing: Foreign Languages Press, 1994), pp. 33-39. อนึ่ง องค์การคอมมิวนิสต์สากล (Communist International) หรือที่มักจะเรียกโดยชื่อย่อว่า “โคมินเทอรัน” (COMINTERN) นั้น เป็นเสมือนองค์กรกลางของชาวคอมมิวนิสต์ เริ่มก่อตั้งในปี 1864 แต่องค์กรที่ก่อตั้งขึ้นมาประสบปัญหาจนถึงกับต้องสลายตัวไป 2 ครั้ง จนภายหลังรัสเซียเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงประเทศเป็นสังคมนิยมในปี 1917 แล้ว จึงได้รื้อฟื้นองค์กรนี้ขึ้นมาใหม่ในปี 1919 เป็นครั้งที่ 3 และเรียกองค์กรนี้ด้วยชื่อดังกล่าวอย่างเป็นทางการ และเรียกชื่อย่อว่า “สากลที่ 3” (the Third International) ทำให้มีการเรียกองค์กรนี้ใน 2 ครั้งแรกว่า “สากลที่ 1” และ “สากลที่ 2” ไปโดยปริยาย ดูรายละเอียดใน บุญศักดิ์ แสงระวี (นามแฝง) และ แว ศศิธร (นามแฝง) (แปลและเรียบเรียง), *วิวัฒนาการของลัทธิมาร์กซก้าวไปพร้อมกับกาลเวลา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2551), หน้า 431-436; วิลเลียม ฟอสเตอร์, *ลัทธิมาร์กซกับขบวนการกรรมกรสากล: สากลที่ 1 (1864-1876) เล่ม 1*, วีรจิต (นามแฝง) แปล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สากล, 2524); วิลเลียม ฟอสเตอร์, *ลัทธิมาร์กซกับขบวนการกรรมกรสากล: สากลที่ 2 (1889-1914) เล่ม 2*, วีรจิต (นามแฝง) แปล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สากล, 2524).

พรรคคอมมิวนิสต์จีนเลือกที่จะร่วมมือกับพรรคประชารัฐหรือกัว๋อหมินต่าง (ก๊กมินตั๋ง) ที่นำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น เพื่อแก้ไขปัญหาคาความยุ่งยากทางการเมืองดังกล่าว แต่ความร่วมมือนี้ก็เกินไปในระยะเวลาสั้น ๆ เฉพาะในช่วงต้นจนถึงกลางทศวรรษ 1920 เท่านั้น หลังจากมรณกรรมของ ดร.ซุนยัตเซ็น และการก้าวขึ้นสู่อำนาจของเจียงเจี๋ยสือ (เจียงไคเช็ค) ในราวกลางทศวรรษเดียวกันนั้นแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ถูกกัว๋อหมินต่างเข้าจู่โจมปราบปรามอย่างหนักหน่วงรุนแรง ในปี 1927 ทั้งนี้เป็นไปตามความนึกคิดของเจียงเจี๋ยสือเอง ที่มีพื้นฐานความคิดต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

พรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องหลบหนีการไล่ล่าของกัว๋อหมินต่างอยู่นานหลายปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหนีในช่วงการเดินทัพทางไกล (ฉางเจิง, Long March) ระหว่างปี 1934-1935 นั้น ถือเป็นการสร้างปรากฏการณ์ครั้งสำคัญช่วงหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์จีน จนถึงปี 1936 ทั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนและกัว๋อหมินต่างจึงได้หันมาร่วมมือกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นที่เข้ามายึดแมนจูเรียของจีนไปตั้งแต่ปี 1931 ดังนั้น พอถัดมาในปี 1937 สงครามจีน-ญี่ปุ่นจึงเกิดขึ้นและดำรงอยู่นาน 8 ปี คือตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่อยมาจนสิ้นสุดสงครามโลกในปี 1945 จึงได้ยุติลงด้วยความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่น

เมื่อศัตรูภายนอกหมดไปแล้ว ทุกอย่างก็ดูเหมือนจะกลับมาเป็นอย่างเดิมอีก นั่นคือ การเมืองจีนเหลือคู่ขัดแย้งระหว่าง 2 พรรคนี้อีกครั้งหนึ่ง แต่กระนั้น ความขัดแย้งที่ว่าก็ไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด เพราะภายหลังจากสงครามโลกยุติไปแล้วนั้น ทั้ง 2 พรรคต่างพยายามหลีกเลี่ยงสงครามกลางเมือง และหันมาร่วมมือกันจัดตั้งรัฐบาลผสม ซึ่งถือเป็นการร่วมมือครั้งที่ 3 ของพรรคการเมืองทั้งสอง

แต่ความร่วมมือครั้งที่ 3 ก็ดำเนินไปได้ไม่นาน ด้วยทั้ง 2 พรรคนี้ไม่อาจตกลงประเด็นปัญหาบางประการกันได้ เช่น ฐานะทางการเมืองหรือเขตยึดครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่แผ่ขยายไปในหลายพื้นที่ของจีน ซึ่งไม่ว่าจะให้อยู่เล็ก

หรือให้คงอยู่ต่อไปก็ล้วนเป็นปัญหาทั้งสิ้น トラバจนปลายปี 1947 เมื่อพรรคทั้งสองตกลงประเด็นปัญหาดังกล่าวไม่ได้ สงครามกลางเมืองระหว่างทั้ง 2 พรรคจึงระเบิดขึ้น และดำเนินต่อเนื่องไปจนราวต้นปี 1949 ชัยชนะจึงตกเป็นของพรรคคอมมิวนิสต์จีนไปในที่สุด

นับแต่ที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนถูกกว้อหมินต่างปราบปรามในช่วงปลายทศวรรษ 1920 จนถึงเมื่อสงครามกลางเมืองยุติลงในปี 1949 ตามที่ได้กล่าวมาโดยสังเขปนั้น⁴ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดตั้งองค์กรที่ขึ้นตรงต่อพรรคจำนวนหนึ่งขึ้นเพื่อรับมือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงและผันแปรอยู่ตลอดเวลา ในระยะแรกองค์กรที่ถูกก่อตั้งขึ้นมาเหล่านี้จะขึ้นตรงต่อพรรค แต่ครั้นเวลาผ่านไปเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ขยายบทบาทของตนไปสู่มวลชนมากขึ้น จนบางพื้นที่สามารถสร้างเขตปลดปล่อยที่เป็นอิสระขึ้นมา ความจำเป็นในการจัดวางโครงสร้างการบริหารจัดการเขตที่วุ่นวายก็เกิดตามมา จนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนจำต้องให้คณะบุคคลของตนจำนวนหนึ่งเข้าทำหน้าที่ดังกล่าว การจัดตั้งองค์กรเพื่อการนี้จึงเกิดขึ้น

ผลก็คือ องค์กรต่าง ๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงปรากฏมีอยู่ 2 ประเภทไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยปริยาย ประเภทหนึ่ง เป็นองค์กรที่ขึ้นตรงต่อพรรค และมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจการของพรรคโดยตรง อีกประเภทหนึ่ง เป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่บริหารเขตปลดปล่อยของพรรค กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นรัฐบาลนั่นเอง และเนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนรับเอาแบบแผนนี้มาจากรัสเซีย (ซึ่งประสบความสำเร็จในการปฏิบัติไปแล้ว) เขตปลดปล่อยนี้จึงถูกเรียกตามแบบของรัสเซียว่า “สาธารณรัฐโซเวียตแห่งประเทศไทยจีน” (จงฮว่าซู่เหวยอายก้งเหอกว้อ) แต่บางครั้งก็เรียกว่า “สาธารณรัฐกรรมกรชาวนา” (กงหนงก้งเหอกว้อ) ก็มี

⁴ ดูรายละเอียดใน เจียน จีระวิทย์, *วิวัฒนาการการปกครองของจีน* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ, 2547), หน้า 154-178.

การที่เกิดองค์กรอันมีแหล่งที่มาจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาที่ขัดแย้งกันเองในเชิงโครงสร้างขึ้นมา กล่าวคือ ถ้าเป็นองค์กรของพรรค บทบาทขององค์กรนี้ไม่ว่าจะออกมาในรูปใด บทบาทนั้นย่อมต้องมีเป้าหมายที่สนองต่อการเกิดขึ้นของเขตโซเวียตในฐานะที่เป็นเขตตามอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ส่วนองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นรัฐบาลโซเวียตนั้น ไม่ว่าบทบาทจะปรากฏออกมาเช่นใด บทบาทนั้นย่อมแยกไม่ออกจากบุคลากรที่ถึงอย่างไรเสียต่างก็เป็นคนของพรรคทั้งสิ้น กล่าวโดยง่ายก็คือ องค์กรทั้ง 2 ส่วนนี้ต่างมาจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ ปัญหาที่ตามมาจึงคือความเลื่อมซ้อนกันของโครงสร้างที่ขัดแย้งกันเอง อยู่ในตัว ที่ปรากฏออกมาในรูปที่บุคลากรของพรรคแยกไม่ออกว่า บทบาทที่ตนแสดงอยู่นั้นเป็นบทบาทที่ควรขึ้นตรงต่อพรรคหรือขึ้นตรงต่อรัฐบาลกันแน่

ปัญหาความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นนี้ได้รับการแก้ไขอยู่เป็นระยะ และการเปลี่ยนแปลงหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ในปี 1935 ได้มีการเปลี่ยนชื่อเรียกเขตอำนาจรัฐโซเวียตหรือเขตอำนาจรัฐกรรมกรชาวนามาเป็น “สาธารณรัฐประชาชน” (เหวินหมินกั๋งเหอกว๋อ) ซึ่งต่อมาชื่อนี้ได้กลายเป็นชื่อที่ใช้เรียกประเทศจีนอย่างเป็นทางการว่า “สาธารณรัฐประชาชนจีน” (จงฮว่าเหวินหมินกั๋งเหอกว๋อ, the People’s Republic of China, PRC) นับแต่ปี 1949 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

อนึ่ง ควรกล่าวด้วยว่า เหมาเจอตงเคยอธิบายเกี่ยวกับที่มาหรือความหมายของสาธารณรัฐประชาชนตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นเอาไว้หลายที่ ซึ่งพอสรุปได้ว่าแนวคิดที่ตะวันตกได้นำเข้ามายังจีนไม่ว่าจะเป็นอารยธรรมของชนชั้นนายทุนตะวันตก ลัทธิประชาธิปไตยของชนชั้นนายทุน หรือแผนสาธารณรัฐของชนชั้นนายทุนต่างล้มละลายไปหมดแล้วในสายตาของชาวจีน จากนั้นไป ลัทธิประชาธิปไตยของชนชั้นนายทุนจะถูกแทนที่โดยลัทธิประชาธิปไตยประชาชนซึ่งนำโดยชนชั้นกรรมกรและสาธารณรัฐชนชั้นนายทุนจะถูกแทนที่โดยสาธารณรัฐประชาชน โดยมีความ

เป็นไปได้ที่สาธารณรัฐประชาชนจะเปลี่ยนไปสู่สังคมนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์⁵ จากคำอธิบายนี้จะเห็นได้ว่า เหมา ต้องการแยกสาธารณรัฐของนายทุนกับสาธารณรัฐของประชาชนออกจากกัน โดยกันสาธารณรัฐให้เป็นคำที่หมายถึงรัฐของชนชั้นนายทุน แล้วยกสาธารณรัฐประชาชนให้เป็นคำที่หมายถึงรัฐของประชาชนอย่างแท้จริง

ปัญหาตามที่ได้กล่าวมานี้⁶ ถือได้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระดับหนึ่ง ถึงแม้ประสบการณ์นี้จะเกิดขึ้นมาในช่วงเวลาที่ยังยึดอำนาจการปกครองไม่ได้ก็ตาม ดังนั้น เมื่อยึดอำนาจได้ในปี 1949 ไปแล้ว เสถียรภาพทางการเมืองที่มั่นคงขึ้นก็ทำให้หน่วยบริหาร หน่วยปกครอง ตลอดจนองค์กรพรรคต่าง ๆ นอกเหนือจากที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ ก็ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาโดยลำดับ และกลายเป็นองค์กรทางการเมืองการปกครองของจีนที่มีอยู่มากมายหลายองค์กร และแต่ละองค์กรก็มีบทบาทหน้าที่และระดับชั้นที่แตกต่างกันไป แต่จะด้วยประสบการณ์จากที่กล่าวมาหรือไม่ก็ตาม ปัจจุบันนี้จีนจะแยกอธิบายการเมืองการปกครองของตนผ่านโครงสร้างใหญ่ 2 โครงสร้าง คือ โครงสร้างพรรคกับโครงสร้างรัฐ ทั้ง 2 โครงสร้างนี้แม้จะถูกอธิบายแยกจากกัน แต่ในแง่ของความสัมพันธ์แล้ว ก็สามารถเห็นได้ถึงการเชื่อมโยงระหว่างกันอย่างแนบแน่น

ควรกล่าวด้วยว่า แม้หลังปี 1949 ไปแล้ว โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของจีนจะได้รับการออกแบบส่วนประกอบต่าง ๆ ขึ้นมา จนเห็นได้ถึงบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนมากขึ้นก็ตาม แต่ในบางยุคบางสมัยก็ยังพบว่า มีบางหน่วยบางองค์กร

⁵ ดูรายละเอียดใน เหมาเจอตง, “ว่าด้วยยุทธวิธีคัดค้านจักรพรรดินิยมญี่ปุ่น,” *สรรนิพนธ์เหมาเจอตง เล่ม 1 (ตอนต้น)* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ, 1968), หน้า 283-339; เหมาเจอตง, “ว่าด้วยแผนที่การประชาธิปไตยประชาชน” *สรรนิพนธ์ เหมาเจอตง เล่ม 4 (ตอนปลาย)* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ, 1968), หน้า 750. อนึ่ง เนื้อหาเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนเฉพาะแหล่งอ้างอิงแรกจะปรากฏในหัวข้อย่อยเรื่อง “สาธารณรัฐประชาชน” หน้า 312-322.

⁶ ดูรายละเอียดใน อี้จางว่า, *การเปลี่ยนแปลงรูปแบบรัฐบาลท้องถิ่นจีน (จกกว๋อตัฟางเจิ้งฝู่จ่วนลิ่ง)* (เป่ย์จิง: จกกว๋อเสี่ยวชู่ชูปานเสื่อ, 2008), หน้า 161-167.

ได้หยุดชะงักบทบาทของตนไป สาเหตุสำคัญมักจะมาจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในหมู่ชนชั้นนำของจีนเอง โดยเฉพาะในคราวที่เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นระหว่างปี 1966-1976 (เหตุการณ์นี้จะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 2) แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเหตุการณ์นี้ยุติลงไปแล้ว หน่วยหรือองค์กรเหล่านี้ก็หวนกลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง

ที่สำคัญคือ ยิ่งภายหลังจากที่จีนเข้าสู่ยุคปฏิรูปในปลายทศวรรษ 1970 ด้วยแล้ว บทบาทของหน่วยหรือองค์กรเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะถูกกำหนดให้เป็นระบบมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเท่านั้น หากยังได้รับการปฏิรูปโครงสร้างให้มีรายละเอียดที่แตกต่างไปจากอดีตโดยสิ้นเชิง

ในกรณีของหน่วยปกครองนั้น ก็ได้รับผลต่อเนื่องมาจากที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยังอยู่ในช่วงสงครามและการปฏิวัติเช่นกัน กล่าวคือ หลังจากยึดอำนาจได้ในปี 1949 แล้ว หน่วยปกครองโดยรวมแม้อย่างคงสืบทอดการแบ่งมณฑลแคว้นต่างๆ มาจากอดีตก็ตาม แต่การปรับเปลี่ยนก็มีอยู่บ้างในบางหน่วยปกครอง ซึ่งก็ไม่มากนัก แต่ประเด็นปัญหาใหญ่ก็คือ ในช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดอำนาจได้ในปี 1949 นั้น จีนยังคงมีข้อผูกพันสำหรับหน่วยปกครองบางหน่วยที่ทำให้ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการได้อย่างเต็มที่ หน่วยปกครองที่ว่าก็คือ ฮองกงและมาเก๊า นอกจากนี้ ในกรณีที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนอ้างว่าได้หวนเป็นส่วนหนึ่งของจีนนั้น ก็ยังเห็นได้ว่าในความเป็นจริงแล้ว ดินแดนนั้นก็ยังคงทำตัวอิสระจากจีนมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในกรณีแรก จีนได้จัดการตามพันธสัญญาไปเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปี 1997 ในกรณีฮองกงและในปี 1998 ในกรณีมาเก๊า โดยที่ทั้ง 2 หน่วยปกครองนี้จะยังคงมีอิสระในการบริหารจัดการตามระบบเดิมของตน ยกเว้นในประเด็นความมั่นคงและการต่างประเทศเท่านั้นที่จีนจะเป็นผู้กำหนดและดูแล ด้วยเหตุนี้ จึงยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ทั้งฮองกงและมาเก๊าต่างก็เป็นหน่วยปกครองที่อยู่ใต้อำนาจและเป็น

ส่วนหนึ่งของจีน ในกรณีไต้หวันนั้นยังคงเป็นหน่วยปกครองที่อิสระจากจีน และยังไม่มีการรู้ว่าปัญหานี้จะจบลงเมื่อไรและอย่างไร

จากที่กล่าวมานี้ จึงทำให้หน่วยปกครองของจีนยังมีความสับสนในกรณีไต้หวัน ถึงแม้จีนจะได้จัดระบบหน่วยปกครองของตนให้มีความชัดเจนมากขึ้นกว่าเมื่อหลังปี 1949 แล้วก็ตาม พ้นไปจากกรณีนี้แล้ว ที่เหลือนอกนั้นก็เป็นการปรับเปลี่ยนหน่วยปกครองตามปกติที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะเรื่อยมาตั้งแต่ปี 1949 จนถึงปัจจุบัน เช่น การปรับให้หน่วยปกครองบางหน่วยขึ้นมาเป็นมณฑล เป็นนคร หรือเป็นมหานคร หน่วยปกครองที่เป็นไปตามระบบในปัจจุบันนี้จึงแบ่งออกเป็นกลุ่มลักษณะต่าง ๆ คือ นครหรือมหานครที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง มณฑล เขตปกครองตนเอง และเขตบริหารพิเศษ ซึ่งเมื่อรวมทุกกลุ่มแล้ว จะมีทั้งสิ้น 34 หน่วย โดยแต่ละกลุ่มของหน่วยปกครองเหล่านี้จะมีรายละเอียดที่แยกอธิบายได้ ดังนี้⁷ (ชื่อหน่วยปกครองที่ปรากฏอยู่ในวงเล็บคือชื่อที่ออกเสียงตามภาษาจีนท้องถิ่นของจีน หรือไม่กี่ตามวิธีการอ่านภาษาอังกฤษผ่านตัวโรมัน อันเป็นชื่อที่ไทยเราใช้เรียกหรือคุ้นเคยกันจนทุกวันนี้)

1. นครหรือมหานคร มีอยู่ 4 หน่วย คือ เป่ย์จิง (ปักกิ่ง) ช่างไห่ เทียนจิน (เทียนสิน) ฉงชิ่ง (ฉงกิง)

2. มณฑล มีอยู่ 23 หน่วยโดยมีรายชื่อแยกตามพื้นที่ที่ตั้งอยู่ได้ดังนี้

- ภาคเหนือ คือ เหอเป่ย์ ซานซี
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ เหลียวหนิง จี๋หลิน เฮยหลงเจียง
- ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ คือ ส่านซี กานซู ชิงไห่
- ภาคตะวันออก คือ ซานตง เจียงซู เจ้อเจียง อันฮุย เจียงซี (กังไส)
- ภาคตะวันออกเฉียงใต้ คือ ฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ไถวาน (ไต้หวัน)

⁷ Bai Shouyi, *An Outline History of China* (Beijing: Foreign Languages Press, 2002), pp. 1-2.

- ภาคตะวันตกเฉียงใต้ คือ ซื่อชวน (เสฉวน) กุ้ยโจว อวิ้นหนาน (ยูนนาน)
- ภาคใต้ตอนกลาง คือ เหอหนาน หูเป่ย์ หูหนาน
- ภาคใต้ คือ กว่างตง (กวางตุ้ง) ไห่หนาน (ไหหลำ)

3. เขตปกครองตนเอง มีอยู่ 5 หน่วย คือ

- ภาคเหนือ คือ เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน เขตปกครองตนเองชนชาติหุยหนิงเซียะ
- ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ คือ เขตปกครองตนเองอุยกูร์ซินเจียง (ซินเกียง)
- ภาคใต้ คือ เขตปกครองตนเองชนชาติจ้วงกว่างซี (กวางสี)
- ภาคตะวันตกเฉียงใต้ คือ เขตปกครองตนเองซีจ้าง (ทิเบต)

4. เขตบริหารพิเศษ มีอยู่ 2 หน่วย คือ เขตบริหารพิเศษฮ่องกง และเขตบริหารพิเศษมาเก๊า

จะเห็นได้ว่า ในบรรดาหน่วยปกครองทั้ง 34 หน่วยนี้ ได้หวันถูกจัดให้เข้าไปอยู่ในสารบบที่ว่านี้ด้วย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วยังคงเป็นหน่วยปกครองที่มีปัญหาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การที่จีนรวมไต้หวันเข้าไปเช่นนี้จึงมิใช่ด้วยเหตุอื่นใดนอกจากเพื่อต้องการประกาศยืนยันบูรณภาพแห่งดินแดนของตนต่อประชาคมโลกว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของตน เพราะหากจีนไม่ทำเช่นนี้ก็อาจถูกมองได้ว่าจีนยอมรับอิสรภาพของไต้หวัน (ซึ่งเข้าข่ายกรณีที่น่าจะเทียบเท่ากับการยอมรับ) ด้วยเหตุผลที่คล้ายกัน จึงไม่แปลกที่จีนจะมีปฏิกิริยาในทำนองเดียวกันเมื่อมีเหตุพิพาทในกรณีปัญหาหมู่เกาะทะเลจีนใต้ หรือกรณีที่ทะเล ลามะ ผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวทิเบต เข้าพบหรือเดินทางไปเยือนประเทศใดประเทศหนึ่ง ส่วนที่ว่าสถานะในอนาคตของไต้หวันจะจบลงเช่นไร ระหว่างการถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของจีนโดยสมบูรณ์กับการต่อสู้จนสามารถกลายเป็นรัฐเอกราชได้โดยสมบูรณ์นั้นย่อมเป็นเรื่องที่จะต้องเฝ้าดูกันต่อไป

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้ว ยังมีที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ หน่วยที่เรียกว่า “เขตปกครองตนเอง” หน่วยนี้โดยทั่วไปหมายถึง เขตปกครองของชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง โดยสิทธินี้จะไว้ในฐานที่เข้าใจว่าเป็นไปตามคำกล่าวอ้างของจีน ทั้งนี้เพราะเรารู้้น้อยมากเกี่ยวกับความรู้สึกของชนชาติเหล่านี้ ว่ายอมรับหรือพอใจสิทธินี้หรือไม่ หรือยอมรับมากน้อยเพียงใด ดังจะเห็นได้จากปฏิกิริยาของชาวทิเบตหรือชาวอุยกูร์ตามที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ ปัญหาจึงเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน ด้วยว่าจีนเป็นประเทศที่มีชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากถึง 56 ชนชาติ ในบรรดาชนชาติอื่นถือว่ามากที่สุด คือประมาณร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 10 คือประชากรอีก 55 ชนชาติ⁸ ดังนั้น หากคิดจากฐานประชากรจีนที่มีมากกว่า 1,300 ล้านคนขึ้นไปแล้ว ประชากรชนชาติอื่นที่มีชนชาติอื่นก็จะมียู่มากกว่า 118 ล้านคน

ที่ควรกล่าวอย่างยืงก็คือว่า ประชากรที่เป็นชนชาติอื่นเหล่านี้มิได้กระจุกตัวอยู่แต่ในเขตปกครองตนเอง 5 หน่วยดังที่ได้กล่าวไปแล้วเท่านั้น หากแต่ยังกระจายไปแทบจะทั่วประเทศ แต่ที่ 5 หน่วยนี้มีฐานะเป็นเขตก็เพราะมีขนาดพื้นที่ใหญ่ และจำนวนประชากรชนชาติพันธุ์ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งชาติพันธุ์ก็ยิ่งหลากหลาย ดังนั้น ขนาดของพื้นที่และจำนวนประชากรชนชาติพันธุ์จึงมีผลต่อการกำหนดลักษณะของหน่วยปกครองไปด้วย ในประการต่อมา การที่ชนชาติพันธุ์กระจายอยู่แทบทั่วประเทศจีนนี้ ทำให้เข้าใจไปโดยปริยายด้วยว่า หลายมณฑลของจีนก็มีชนชาติพันธุ์เหล่านี้อาศัยอยู่ด้วย ซึ่งหากในบริบทของมณฑลแล้ว ชนชาติเหล่านี้จะเป็นประชากรส่วนน้อย แต่ถ้าในบริบทของหน่วยปกครองที่เล็กลงมา เช่น เป็นแคว้นหรือจังหวัดของบางมณฑล ชนชาติเหล่านี้ก็อาจเป็นประชากรส่วนใหญ่ในหน่วยปกครองนั้น ๆ กล่าวในทางกลับกันก็คือ ชนชาติอันกลายเป็นประชากรส่วนน้อยไป

⁸ อาจกล่าวได้ว่า ตัวเลขที่ว่าเป็นตัวเลข “มาตรฐาน” ก็คงไม่ผิดมากนัก เพราะเป็นตัวเลขของทางการเงิน ซึ่งสามารถหาแหล่งอ้างอิงได้โดยทั่วไป และเป็นตัวเลขที่มีความเบี่ยงเบนน้อยมาก ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ปีก็ตาม.

ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่า มีชนชาติใด (ที่มีใช้ชนชาติอื่น) บ้าง ที่กระจายตัวอยู่ตามมณฑลและเขตปกครองตนเองต่าง ๆ ของจีน ซึ่งจะแยกให้เห็นเป็นแต่ละภาคออกไป สำหรับในกรณีการเรียกชื่อชนชาตินั้น เนื่องจากมีปัญหาการออกเสียงให้ถูกต้องตามที่ชนชาตินั้น ๆ เรียกตนเองไม่ได้ทั้งหมด ในที่นี้จึงยึดหลักการออกเสียงที่ยึดหยุ่น คือระหว่างการออกเสียงตามทางการจีน (ระบบพินอิน) ตามที่ชนชาตินั้น ๆ (บางชนชาติ) เรียกตนเอง ตามเสียงโรมัน (ที่อยู่ในวงเล็บท้ายชื่อชนชาตินั้น) และตามที่ทางการไทยเราเรียกกันมาแต่เดิม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ดังนี้⁹

1. *ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* มีอยู่ 6 ชนชาติ ประกอบไปด้วยชนชาติแมนจู (Manchu) ส่วนใหญ่จะอยู่ในเหลียวหนิง จี๋หลิน เฮยหลงเจียง และเหอเป่ย ชนชาติเกาหลี (Korean) ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เดียวกับชนชาติแมนจู ยกเว้นเหอเป่ย ชนชาติดาอูร์ (Daur) เอเวนกี (Ewenki) โอโรจีน (Oroqen) และเฮอเจิน (Hezhen) ชนชาติ 4 กลุ่มหลังนี้ส่วนใหญ่อยู่ในเฮยหลงเจียง

2. *ภาคเหนือ* มีอยู่ 1 ชนชาติคือ มองโกล (Mongolian) ส่วนใหญ่อยู่ในมองโกเลียใน (Inner Mongolia) และบางพื้นที่ของเหลียวหนิง จี๋หลิน เฮยหลงเจียง ซิงไห่ กานซู่ เหอเป่ย เหอหนาน ชินเจียง และหนิงเซีย่

3. *ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ* มีอยู่ 14 ชนชาติ ประกอบไปด้วยชนชาติอุยกูร์ (Uygur) คาซัค (Kazak) คีร์กีซ (Kirgiz) ซีเป (Xibe) ทาจิก (Tajik) อุซเบก (Uzbek) ทาร์ทาร์ (Tartar) และรัสเซีย (Russian) ส่วนใหญ่ของชนชาติกลุ่มนี้อยู่ในซินเจียง ชนชาติหุย (Hui) เป็นชนชาติที่กระจายตัวกว้างขวาง โดยส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในกานซู่และหนิงเซีย่ ที่เหลือจะกระจายอยู่ในซานตง อวิ้นหนาน ซิงไห่ เหอหนาน และเหอเป่ย ฯลฯ ชนชาติตงเซีย่ง (Dongxiang) ยูกูร์ (Yugur) เป้อาน (Bonan) ทู (Tu) และซาลาร์ (Salar) ทั้ง 5 กลุ่มหลังนี้ส่วนใหญ่อยู่ในซิงไห่

⁹ Bai Shouyi, *An Outline History of China*, pp. 9-12.

4. *ภาคตะวันตกเฉียงใต้* มีอยู่ 25 ชนชาติ ประกอบไปด้วยชนชาติทิเบต (Tibetan) หรือที่จีนเรียกว่าจั่ง (Zang) ส่วนใหญ่อยู่ในทิเบต กานซู ชิงไห่ ซื่อชวน อวิ้นหนาน ชนชาติโลปา (Lhoba) และมอนบา (Monba) ส่วนใหญ่อยู่ในทิเบต และมีอีกจำนวนมากที่อยู่ในมอยนยู่ (Moinyu) และโลฮยู่ (Lhoyu) ที่อยู่ภายใต้การยึดครองของอินเดีย (เป็นพื้นที่พิพาทระหว่างจีนกับอินเดีย) ชนชาติอี้ (Yi) ส่วนใหญ่อยู่ในซื่อชวนและอวิ้นหนาน และพื้นที่บางส่วนของก๊วยโจวและกว่างซี ชนชาติเหมียว (Miao) หรือแม้ว มากกว่าครึ่งของชนชาตินี้อยู่ในก๊วยโจว ที่เหลือนอกนั้นอยู่ในหูหนาน อวิ้นหนาน ชนชาติบูอี้ (Buyei) อยู่ในก๊วยโจว ชนชาติดั่ง (Dong) ส่วนใหญ่อยู่ในก๊วยโจว หูหนาน และกว่างซี ชนชาติไป๋ (Bai) ส่วนใหญ่อยู่ในอวิ้นหนาน ส่วนน้อยอยู่ในซื่อชวนและก๊วยโจว ชนชาติฮาหนี (Hani) ไต (Dai) หรือไท ลีซู (Lisu) ลาหู่ (Lahu) ว้า (Va, บางที่เขียนเป็น Wa) จิงปอ (Jingbo) บลั่ง (Blang) อาซาง (Achang) พูมี (Pumi) นู๋ (Nu) จินอ (Jino) เต่ออ้าง (De'ang) และเตอรุง (Derung) ทั้งหมดนี้หากไม่อยู่เฉพาะในอวิ้นหนานแล้ว ก็จะเป็นชนชาติส่วนใหญ่อยู่ในอวิ้นหนาน ชนชาติน่าซี (Naxi) ส่วนใหญ่อยู่ในอวิ้นหนาน ซื่อชวน และทิเบต ชนชาติส่วย (Shui) เกอลอ (Gelao) ส่วนใหญ่อยู่ในก๊วยโจว ส่วนน้อยอยู่ในกว่างซี และชนชาติเซียง (Qiang) ทั้งหมดอยู่ในซื่อชวน

5. *ภาคใต้และภาคใต้ตอนกลาง* มีอยู่ 9 ชนชาติ ประกอบไปด้วยชนชาติจ้วง (Zhuang) ส่วนใหญ่อยู่ในกว่างซี ส่วนน้อยอยู่ในอวิ้นหนาน หูหนาน และกว่างตง ชนชาติเย้า (Yao) อยู่ในกว่างซี หูหนาน อวิ้นหนาน กว่างตง ก๊วยโจว และเจียงซี ชนชาติตูเจีย (Tujia) อยู่ในหูหนานและหูเป่ย์ ชนชาติหลี่ (Li) อยู่ในกว่างตง ชนชาติเกาซาน (Gaoshan) อยู่ในไต้หวัน ชนชาติเชอ (She) อยู่ในฝูเจี้ยนและเจ้อเจียง และบางพื้นที่ในกว่างตงและอานฮุย ชนชาติมู่เหล้า (Mulao) เหมาหนาน (Maonan) และจิง (Jing) อยู่ในกว่างซี

จะเห็นได้ว่า ภาคที่มีชนชาติพันธุ์อาศัยอยู่กันหลากหลายและมีจำนวนมากที่สุด คือ ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ที่รวมแล้วมีอยู่ถึง 25 ชนชาติ และที่น้อยที่สุดเพียงชนชาติเดียวคือ ภาคเหนือ การที่จีนมีกลุ่มชนชาติพันธุ์ถึง 55 ชนชาติเช่นนี้ แม้จะสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลายก็จริง แต่กล่าวในทางการเมืองการปกครองแล้ว ก็นับว่าเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนอยู่ไม่น้อย ถ้าหากจีนบริหารจัดการได้ไม่ดี ดังจะเห็นได้จากปัญหาชนชาติทิเบตและอุยกูร์

นอกจากนี้แล้ว ในแง่ของภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศก็นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจไม่น้อยเช่นกัน กล่าวคือ บนพื้นฐานของการเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ ปรากฏว่าด้านตะวันออกแทบจะตลอดแนวดติดกับทะเล ส่วนที่เป็นแผ่นดินชั้นในก็มีชายแดนติดกับประเทศต่าง ๆ มากถึง 15 ประเทศ ทั้งนี้ด้านตะวันออกติดกับเกาหลี ด้านเหนือติดกับมองโกเลีย ด้านตะวันออกเฉียงเหนือติดกับรัสเซีย คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน และทาจิกิสถาน ด้านตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ติดกับอัฟกานิสถาน ปากีสถาน อินเดีย เนปาล สิกขิม และภูฏาน ด้านใต้ติดกับเมียนมาร์ (พม่า) ลาว และเวียดนาม ทั้งหมดนี้มีความยาวรอบประเทศโดยตลอดมากกว่า 18,000 กิโลเมตร¹⁰ ควรกล่าวด้วยว่า ประเทศที่รายล้อมจีนซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 15 ประเทศนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น หลังจากอดีตสหภาพโซเวียตล่มสลายในต้นทศวรรษ 1990 ไปแล้ว รัฐต่าง ๆ ก็ได้แยกตัวออกจากอดีตสหภาพโซเวียตและกลายเป็นประเทศใหม่ขึ้นมา ซึ่งยังผลให้ประเทศที่รายล้อมจีนมาแต่เดิม 12 ประเทศเพิ่มขึ้นมาอีก 3 ประเทศ คือคาซัคสถาน คีร์กีซสถาน และทาจิกิสถาน รวมเป็น 15 ประเทศดังกล่าว

การที่จำนวนประเทศซึ่งรายล้อมจีนเปลี่ยนแปลงไปตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็คล้ายกับกรณีฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน ดังที่กล่าวไปแล้ว นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เราต้องระลึกละอู่เสมอว่า สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศเป็น

¹⁰ Bai Shouyi, *An Outline History of China*, p. 1.

สิ่งที่ไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ผลจากการนี้ไม่ว่าจะออกมาในรูปใดก็ตาม ล้วนมีผลไม่มากนักต่อการอธิบายการเมืองการปกครองจีนได้ทั้งสิ้น จะอย่างไรก็ตาม ความเป็นมาจากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า จีนหรือสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เรารู้จักกันในทุกวันนี้มันมีพัฒนาการมาช้านาน หากนับแต่แรกก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี 1921 แล้ว เราก็จะพบว่าภายใต้พัฒนาการที่วุ่นวาย จีนได้พบทั้งความยุ่งยากและความสูญเสียกับทั้งความราบรื่นและความสำเร็จ พัฒนาการเช่นนี้ ถือเป็นประสบการณ์ของจีนโดยแท้จริง ซึ่งถ้าหากจีนไม่รู้จักใช้ประสบการณ์ที่ว่า ให้เป็นประโยชน์หรือใช้แต่ล้มเหลวแล้ว ย่อมต้องส่งผลเสียต่อจีนเอง

แนวคิดและแนวทาง

นับแต่ปี 1949 จนถึงหลังการปฏิรูปในปี 1978 ไปแล้วเป็นอย่างน้อย เวลาที่จีนอธิบายแนวคิดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศนั้น จีนมักจะประกาศอย่างเปิดเผยว่าได้ใช้แนวคิดของลัทธิมาร์กซ ลัทธิเลนิน และความคิดเหมาเจ๋อตงอยู่เสมอ ทุกวันนี้แม้จีนจะอ้างอิงแนวคิดที่ว่านั้นน้อยลงก็ตาม แต่ก็ยังคงปรากฏอยู่ในเอกสารของพรรคแม้จนทุกวันนี้ เป็นอยู่แต่ไม่ได้หยิบยกขึ้นมาให้เป็นที่ยึดมั่นโดยทั่วไปดังในอดีตอีก แต่ถ้าหากติดตามผลงานหนังสือหรือเอกสารที่จัดพิมพ์โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างต่อเนื่องแล้ว ก็จะพบว่ายังมีการอ้างอิงแนวคิดที่ว่า อยู่เป็นปกติ โดยสรุปแล้ว จีนยังไม่ได้เปลี่ยนแนวคิดและแนวทางของตนไปจากเดิมแต่อย่างใด (อย่างน้อยจีนก็อ้างเช่นนั้น) แต่ที่เปลี่ยนไปก็คือ วิธีใช้แนวคิดดังกล่าว มาอธิบายแนวทางต่าง ๆ ของตน ซึ่งเห็นได้ชัดว่าแตกต่างไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง

ประเด็นมีอยู่ว่า การอ้างอิงแนวคิดดังกล่าวทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจแนวคิดนี้ไปด้วย ด้วยว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนทำอะไรไปมากมาย ไม่ว่าเรื่องนั้นจะจบลงอย่างสร้างสรรค์หรือไม่ก็ตาม แน่นอนว่า การทำความเข้าใจนี้ย่อมดำเนินไปโดยใช้จีนเป็นศูนย์กลางของการอธิบายเป็นหลัก

เพราะดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า แม้จีนจะยึดลัทธิมาร์กซ์เป็นอุดมการณ์พื้นฐาน และยึดลัทธิเลนินเป็นอุดมการณ์ที่พัฒนาต่อจากลัทธิมาร์กซ์อีกขั้นหนึ่งก็ตาม แต่ในแง่ของการนำมาใช้ในสังคมของตานั้น จีนประสบปัญหาอยู่พอสมควร และทำให้มีการปรับใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมของตน

กล่าวเฉพาะแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในทางการเมืองภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนแล้ว มีแนวคิดที่เรียกว่า “ลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์” (Democratic Centralism) ถูกใช้เป็นแนวทางที่สำคัญในการปฏิบัติงานภายในพรรค กล่าวกันว่าแนวคิดนี้ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปี 1905 โดยพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยแรงงานรัสเซีย (The Social-Democratic Labor Party, RSDLP) พอปี 1906 วลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin)¹¹ ก็นำแนวคิดนี้มาบรรจุลงในธรรมนูญของพรรคการเมืองนี้ จากนั้นต่อมาเมื่อมีการประชุมคอมมิวนิสต์สากลในปี 1919 ที่ประชุมนี้ก็ให้สมาชิกของตนใช้แนวคิดนี้สืบแต่บัดนั้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดนี้ไม่ใช่ผลิตผลโดยตรงของคาร์ล มาร์กซ์¹² หรือเฟรเดอริก เองเงิลส์¹³ 2 ปัญญาชนเยอรมันผู้ให้กำเนิด

¹¹ เลนิน มีชื่อและสกุลเต็มว่า วลาดีมีร์ อิลิช อุลยานอฟ (Vladimir Ilyich Ulyanov, 1870-1924) โดยชื่อ เลนิน เป็นชื่อจัดตั้งที่ใช้ในขบวนการปฏิวัติ เขาเป็นผู้นำพรรคบอลเชวิค (Bolsheviks) ที่ทำการปฏิวัติรัสเซียจนสามารถสถาปนารัฐสังคมนิยมได้สำเร็จเป็นประเทศแรกของโลก เลนิน มีงานเขียนอยู่จำนวนหนึ่ง ต่อมา งานเหล่านี้ได้กลายเป็นเสมือนคัมภีร์ให้แก่นักปฏิวัติฝ่ายซ้ายได้นำมาใช้อ้างอิง จนเป็นที่มาของลัทธิเลนิน (Leninism) ในที่สุด.

¹² คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, 1818-1883) เป็นปัญญาชนเยอรมัน มีผลงานทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ปรัชญา และสังคมวิทยา ผลงานที่มีชื่อเสียงและเป็นที่กล่าวขานอ้างอิงอย่างมากคือ *ว่าด้วยทุน* (Das Kapital) เขาได้รับการยอมรับให้เป็นผู้สถาปนาลัทธิคอมมิวนิสต์ อันเป็นลัทธิทางเศรษฐกิจการเมืองที่ทรงอิทธิพลต่อสังคมโลกมาจนทุกวันนี้.

¹³ เฟรเดอริก เองเงิลส์ (Friedrich Engels, 1820-1895) เป็นปัญญาชนเยอรมันเช่นเดียวกับมาร์กซ์ และเป็นสหายที่ทำงานใกล้ชิดกับมาร์กซ์ ทั้งนี้หากไม่นับผลงานของเขาโดยตรงแล้ว ก็ยังเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า ผลงานหลายชิ้นของมาร์กซ์มักมีเขาร่วมอยู่ด้วย ที่สำคัญคือ ภายหลังมรณกรรมของมาร์กซ์ ไปแล้ว เองเงิลส์ นับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญในการบรรณาธิกรณและจัดพิมพ์ผลงานเรื่อง *ว่าด้วยทุน เล่ม 2 และ 3* ของ มาร์กซ์.

ลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่เป็นแนวคิดที่เลนินนำมาใช้¹⁴ โดยเลนินนี้เป็นปัญญาชนนักปฏิวัติชาวรัสเซีย และเป็นผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์มาใช้ในทางปฏิบัติในรัสเซียเป็นครั้งแรกในโลก ความสำเร็จนี้เป็นที่มาของการอ้างอิงลัทธิเลนินเคียงคู่กับลัทธิมาร์กซ์ในเวลาต่อมา

นิยามทั่วไปของลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์จะหมายถึง การร่วมกันทำงานอย่างมีการรวมศูนย์บนหลักการประชาธิปไตย และเป็นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นภายใต้การนำร่วมกันของคณะทำงาน ภายใต้นิยามนี้เมื่อถูกใช้เป็นแนวทางก็จะอธิบายได้ว่า ประชาธิปไตยในที่นี้หมายถึง การที่สมาชิกและองค์กรพรรคสามารถแสดงความคิดเห็น หรือข้อเสนอเพื่อการสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ ต่อพรรคได้อย่างเต็มที่ ส่วนการรวมศูนย์ในที่นี้หมายถึง การที่สมาชิกและองค์กรพรรคร่วมกันผลักดันภารกิจต่าง ๆ ให้บรรลุตามเจตนารมณ์และความคิดของพรรคนั้นเอง

ภายใต้แนวคิดและแนวทางดังกล่าว ทำให้ความเป็นจริงในทางปฏิบัติสามารถเห็นได้ถึงความจริงจังและเข้มงวดตามมา กล่าวคือ สมาชิกแต่ละคนจะต้องขึ้นต่อองค์กรพรรค เสียงส่วนน้อยต้องขึ้นต่อเสียงส่วนใหญ่ องค์กรพรรคระดับล่างต้องขึ้นต่อองค์กรพรรคระดับบน ทั้งนี้โดยสมาชิกและองค์กรพรรคทั้งหมดจะต้องขึ้นต่อสมัชชาพรรคและคณะกรรมการกลางพรรค เช่นนี้แล้วก็จะทำให้เห็นภาพรวมว่า สมาชิกและองค์กรพรรคจะอิงซึ่งกันและกัน และจะมีระดับชั้นและลำดับความสำคัญที่แตกต่างกันไป เช่น องค์กรพรรคท้องถิ่นย่อมต้องขึ้นต่อสมัชชาพรรคท้องถิ่น สมัชชาพรรคท้องถิ่นย่อมต้องขึ้นต่อสมัชชาพรรคส่วนกลาง ในขณะเดียวกัน ที่มาของผู้นำองค์กรพรรคทุกระดับก็ดี กรรมการพรรคทุกระดับก็ดี ย่อมมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกที่สังกัดองค์กรในระดับนั้น ๆ

¹⁴ Zhang Rongchen, *The Communist Party of China: Its Organization and Their Functions* (Beijing: China International Press, 2007), pp. 30-31.

จากที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้¹⁵ จะเห็นได้ว่า แนวคิดและแนวทางของลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์ มีทั้งโครงสร้างการบังคับบัญชาที่เป็นแนวดิ่งและแนวนอน กล่าวคือ ทุกคนทุกองค์กรพรรคทุกระดับจะต้องเชื่อฟังสมาชิกหรือองค์กรพรรคที่สูงกว่า และจะต้องถือปฏิบัติตามมติหรือคำสั่งของสมาชิกหรือองค์กรที่สูงกว่าอย่างเคร่งครัด โดยทุกคนทุกองค์กรพรรคสามารถแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอของตนต่อระดับชั้นที่ตนสังกัดได้เต็มที่

ดังนั้น ลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์ในด้านหนึ่งจึงให้ความเคารพในสิทธิเสรีภาพเฉพาะบุคคลภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในด้านนี้จะเห็นได้ว่าเป็นโครงสร้างในแนวนอน แต่ในอีกด้านหนึ่ง ลัทธินี้ก็กำหนดให้ทุกคนทุกองค์กรจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งหรือมติของสมาชิกหรือองค์กรที่สูงกว่า ในด้านนี้จะเห็นได้ว่าเป็นโครงสร้างในแนวดิ่ง สิ่งที่ยากจะรู้ได้ก็คือว่า ในระหว่างแนวนอนกับแนวดิ่งนี้ แนวใดมีความโดดเด่นมากกว่ากัน เพราะโดยทั่วไปแล้วในทางปฏิบัติมักจะเป็นเรื่องที่ปกปิดกัน

เมื่อมีแนวคิดและแนวทางลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์แล้ว ครั้นเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนจะต้องบริหารจัดการการเมืองการปกครองของตน พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้สร้างระบบที่เรียกว่า “เผด็จการประชาธิปไตยประชาชน” (the People’s Democratic Dictatorship) ขึ้นมาใช้ โดยเหมาเจ๋อตง อดีตผู้นำจีนได้นิยามคำนี้เอาไว้เมื่อเดือนมิถุนายน 1949 ว่า รากฐานของเผด็จการประชาธิปไตยประชาชนคือ พันธมิตรระหว่างชนชั้นกรรมกร ชนชั้นชาวนา และชนชั้นนายทุนน้อยในเมือง ที่สำคัญก็คือ พันธมิตรระหว่างกรรมกรกับชาวนา เพราะสองชนชั้นนี้มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 80-90 ของประชากรทั่วประเทศจีน (ในขณะนั้น) ทั้งนี้หมายถึงเน้นย้ำอีกว่า เผด็จการประชาธิปไตยประชาชนนั้น ต้องการการนำของชนชั้นกรรมกร เพราะเป็นชนชั้นที่เห็นการณ์ไกล ไม่เห็นแก่ตัว และมีลักษณะที่ปฏิวัติอย่างถึงที่สุด

¹⁵ ดูรายละเอียดใน Zhang Rongchen, *The Communist Party of China: Its Organization and Their Functions*, pp. 30-34.

หากมองจากแง่มุมดังกล่าวแล้ว¹⁶ ในเบื้องต้นก็จะพบว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ใช้ลัทธิมาร์กสมาธิบายประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงจากอดีตไปสู่อนาคตผ่านหลักวัตถุนิยมวิภาษวิธี (dialectical materialism) ที่มีเศรษฐกิจเป็นฐานสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้น เศรษฐกิจที่ว่ำนี้นี้จะประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ของการผลิตและฐานเศรษฐกิจนี้เองที่จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน (superstructure) อย่างการเมืองและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมให้แปรเปลี่ยนตามไปด้วย¹⁷ ด้วยเหตุนี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงเชื่อในกฎวิวัฒนาการของสังคมตามแนวคิดลัทธิมาร์กษว่า มีขั้นตอนที่เริ่มจากสังคมบุพกาล แล้วเปลี่ยนมาเป็นสังคมทาส จากนั้นก็เป็นสังคมศักดินา สังคมทุนนิยม และสังคมสังคมนิยมในที่สุด การเปลี่ยนผ่านแต่ละครั้งถือเป็นความก้าวหน้าขั้นหนึ่งในทางประวัติศาสตร์ของสังคมนั้น ๆ เมื่อมองจากแง่มุมนี้นี้แล้ว สังคมสังคมนิยมจึงเป็นสังคมที่ก้าวหน้าที่สุด¹⁸ ซึ่งก็คือสังคมที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนมุ่งที่จะไปให้ถึง

¹⁶ เหมาเจ๋อตง, “ว่าด้วยแผนการประชาธิปไตยประชาชน,” *สรรนิพนธ์ เหมาเจ๋อตง เล่ม 4 (ตอนปลาย)*, หน้า 765-766.

¹⁷ อันที่จริงแล้วคำอธิบายดังกล่าวของลัทธิมาร์กษมีรายละเอียดทั้งในทางทฤษฎี ภูมิธรรม ข้อวิเคราะห์ ข้อวิจารณ์ ฯลฯ ปรากฏอยู่ในงานเขียนอันมากมายของคาร์ล มาร์กษ (Karl Marx, 1818-1883) ผู้ให้กำเนิดลัทธินี้ แต่ก็อาจศึกษาถึงแนวคิดของเขาจากที่มีผู้ศึกษาและวิเคราะห์เอาไว้เป็นอย่างดีและอย่างสังเขปได้ในลิโอ สเตราส์ และโจเซฟ คีรอปชีย์, *ประวัติปรัชญาการเมือง เล่มที่ 3, สมบัติจันทวงศ์ แปล* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ, 2550), หน้า 229-268.

¹⁸ ผู้ที่สนใจการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละช่วงด้วยภาษาที่ง่าย ๆ อาจดูได้จาก อนันต์ ปันเอี่ยม, *วิทยาศาสตร์สังคมของประชาชน* (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือแสงตะวัน, 2518). อนึ่ง หนังสือเล่มนี้เผยแพร่ในขณะที่ขบวนการซ้ายไทยกำลังมีบทบาทสูงภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แม้ตัวเล่มของหนังสือจะได้ประกาศชัดถึงอุดมการณ์สังคมนิยมก็ตาม แต่กล่าวในแง่เนื้อหาสาระแล้วก็เห็นได้ชัดว่าเป็นการเผยแพร่อุดมการณ์ดังกล่าว เหตุต่งนั้น จึงเป็นไปได้ที่ผู้อ่านเองก็อาจจะเป็นนามแฝง เพราะการเปิดเผยตนเองในขณะนั้นยังถือเป็นเรื่องที่สุ่มเสี่ยง ถึงแม้บรรยากาศประชาธิปไตยจะขยายอย่างเต็มที่ก็ตาม.

นอกจากนี้ เหมายังได้ขยายความเพิ่มเติมอีกด้วยว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีน เคยมีความผิดพลาดมาก่อน แต่ก็ถือเป็นความชัดเจนอันมีค่า กล่าวคือ มีพรรค (คอมมิวนิสต์จีน) ที่มีวินัย มีทฤษฎีลัทธิมาร์กซและลัทธิเลนินที่ใช้วิจารณ์ตนเอง และสัมพันธ์กับมวลประชาชน มีกองทัพภายใต้การนำของพรรค และมีแนวร่วมของชนชั้นปฏิวัติและกลุ่มปฏิวัติฝ่ายต่าง ๆ ที่นำโดยพรรค ทั้ง 3 สิ่งนี้ (พรรค กองทัพ แนวร่วม) เหมาถือเป็นอาวุธสำคัญในการเอาชนะศัตรู และถือเป็นความชัดเจนที่รวมศูนย์เป็น “เผด็จการประชาธิปไตยประชาชน” ที่นำโดยชนชั้นกรรมากร โดยผ่านพรรค และมีพันธมิตรกรรมากรชาวนาเป็นรากฐาน¹⁹ จะเห็นได้ว่า ภายใต้ระบอบเผด็จการประชาธิปไตยประชาชนนี้ ถึงที่สุดแล้วพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีบทบาทความสำคัญสูงสุด

ภายใต้แนวคิดเผด็จการประชาธิปไตยประชาชนดังกล่าว พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้นำมาอธิบายเชื่อมโยงกับลัทธิมาร์กซว่า โดยสารัตถะแล้วมีที่มาจากแนวคิดเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพของคาร์ล มาร์กซนั่นเอง²⁰ และในส่วนที่เชื่อมโยงกับลัทธิเลนินก็คือ กรณียประชาธิปไตยรวมศูนย์ และ “อาวุธ” ที่จะเอาชนะศัตรูว่าประกอบไปด้วยพรรค กองทัพ และแนวร่วมนั้น เป็นที่รู้กันว่าเป็นแนวคิดที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนพัฒนามาจากลัทธิเลนินอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้ เลนินเคยสรุปชัยชนะของบอลเชวิคในรัสเซียเอาไว้ว่า ความชัดเจนแห่งชัยชนะของเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพในรัสเซียนั้นเกิดขึ้นได้เพราะบอลเชวิคมีระบอบรวมศูนย์อย่างไม่มีเงื่อนไข และมีวินัยที่เข้มงวดที่สุด โดยทั้งระบอบรวมศูนย์และวินัยที่เข้มงวดนี้คือเงื่อนไขพื้นฐานประการหนึ่งที่ทำให้เอาชนะชนชั้นนายทุนได้²¹ หากพิจารณาตามแนวคิดที่ว่าของเลนินแล้ว

¹⁹ เหมาเจอตง, “ว่าด้วยเผด็จการประชาธิปไตยประชาชน,” *สรรนิพนธ์เหมาเจอตง เล่ม 4 (ตอนปลาย)*, หน้า 768-769.

²⁰ *Selected Works of Liu Shaoqi Volume II* (Beijing: Foreign Languages Press, 1991), p. 196.

²¹ วิ. โอ. เลนิน, *โรดไร้เดียงสา ‘ฝ่ายซ้าย’ ในขบวนการคอมมิวนิสต์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คนโต, ไม่ระบุปีที่พิมพ์), หน้า 8. แม้ในตัวเล่มจะไม่ได้ให้ข้อมูลปีที่ตีพิมพ์ก็ตาม แต่ในหน้าหลังของหน้าไบรองปก

ระบอบรวมศูนย์ที่เลนินกล่าวถึงจึงสัมพันธ์กับลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์ และระบบเผด็จการประชาธิปไตยประชาชนนั่นเอง

สำหรับในส่วนที่เป็นวินัยที่เข้มงวดนั้น เลนินได้อธิบายขยายความว่าการที่พรรคปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพจะมีวินัยเช่นว่าได้นั้น พรรคปฏิวัติจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการด้วยกันคือ ประการแรก อาศัยความตื่นตัวของกองหน้าชนชั้นกรรมาชีพ ความซื่อสัตย์ต่อการปฏิวัติ จิตใจเสียสละตนเองและความวิระอาหาญของชนชั้นนี้ ประการที่สอง อาศัยความสันทัดของชนชั้นกรรมาชีพในการสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในบางระดับกับมวลชนผู้ใช้แรงงานอันกว้างใหญ่ไพศาล มวลชนเหล่านี้ก่อนอื่นคือแรงงานจากชนชั้นกรรมาชีพ ต่อมาคือมวลชนผู้ใช้แรงงานที่มีใช้ชนชั้นกรรมาชีพ²² และประการที่สาม อาศัยความถูกต้องของการนำทางการเมืองที่กองหน้านี้นำดำเนินอยู่ อาศัยความถูกต้องของยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางการเมืองของกองหน้านี้นี้ และมวลชนอันกว้างใหญ่ไพศาลก็เชื่อมั่นในความถูกต้องนี้จากความจริงที่ประสบมาเอง²³ จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้งสามประการนี้ องค์ประกอบแรกจะหมายถึง กองทัพ องค์ประกอบที่สองคือ แนวร่วม และที่สามก็คือ พรรค นั่นเอง

จากที่กล่าวมานี้ อาจสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ว่า ลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์และเผด็จการประชาธิปไตยประชาชนก็คือ แนวคิดที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนนำมาใช้เป็นแนวทางการเมืองการปกครองของตน และกำลังหลักที่สำคัญที่จะทำ

ให้ข้อมูลว่า หนังสือเล่มนี้แปลจาก *สรรนิพนธ์เลนิน เล่ม 4* ที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ประชาชน ปักกิ่ง เมื่อเดือนตุลาคม 1972 โดยฉบับแปลภาษาไทยนี้ได้เทียบกับฉบับภาษาอังกฤษด้วย หนังสือเล่มนี้จึงไม่ระบุชื่อผู้แปลไปโดยปริยาย.

²² สำหรับชาวคอมมิวนิสต์แล้ว กรรมาชีพคือชนชั้นที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตพื้นฐาน นอกจากแรงงานที่มีอยู่กับตัวมาแต่เกิด ดังนั้น ผู้ใช้แรงงานที่มีใช้ชนชั้นกรรมาชีพจึงหมายถึงชนชั้นที่ยังมีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป.

²³ วี. ไอ. เลนิน, *โรคไร้เดียงสา ‘ฝ่ายซ้าย’ ในขบวนการคอมมิวนิสต์*, หน้า 9-10.

รัฐดำรงอยู่ได้ก็คือ พรรค กองทัพ และแนวร่วม²⁴ ด้วยเหตุนี้ นับแต่ปี 1949 จนถึงปัจจุบัน พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงยังคงยืนหยัดการปกครองของตนภายใต้ลัทธิและระบบการเมืองที่ว่านี้ นั่นคือ เป็นการปกครองภายใต้ระบอบเผด็จการที่มีพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นผู้มีและใช้อำนาจสูงสุด โดยพรรคการเมืองนี้ได้อธิบายเชิงอ้างอิงว่าเป็นระบอบที่เป็นไปเพื่อประชาชนโดยแท้จริง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พรรคเป็นผู้ใช้อำนาจแทนประชาชน และเมื่อเป็นไปเพื่อประชาชนแล้ว ระบอบนี้จึงมีความเป็นประชาธิปไตยโดยปริยาย

ส่วนองค์ประกอบที่ทำให้รัฐคอมมิวนิสต์ดำรงอยู่ได้ ซึ่งก็คือ พรรค กองทัพ และแนวร่วมนั้น ในกรณีของพรรคและกองทัพเป็นที่เข้าใจได้ เพราะแม้หลังการปฏิวัติในปี 1949 ไปแล้ว ทั้งพรรคและกองทัพต่างก็ยังมีบทบาทที่สำคัญอยู่เช่นเดิม แต่ในกรณีแนวร่วมนี้ พรรคคอมมิวนิสต์จีนหาได้ละเอียดเลยไม่ เพราะในความเป็นจริงแล้ว แนวร่วมยังคงเป็นงานที่ปรากฏให้เห็นผ่านองค์กรต่าง ๆ จากที่กล่าวมาแต่ต้น ไม่เปลี่ยนแปลง

หากจะพิจารณาในเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่นที่เกิดขึ้นหลังปี 1949 นั้น อาจเปรียบได้กับองค์กรขนาดใหญ่ที่ทำงานด้านแนวร่วม ทั้งนี้เพราะรัฐบาลที่ตั้งขึ้นไม่ใช่รัฐบาลที่มีสมมติฐานตายตัวว่าชาวจีนทั้งประเทศเข้าใจลัทธิมาร์กซ์และลัทธิเลนิน หรือเป็นนักสังคมนิยมไปทั้งหมด ดังนั้น รัฐบาลจึงไม่ได้ปฏิบัติต่อประชาชนดังที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนปฏิบัติต่อสมาชิกและผู้ปฏิบัติงานของตน (ซึ่งน่าจะเข้าใจลัทธิมาร์กซ์และลัทธิเลนินดี)

²⁴ แนวคิดเกี่ยวกับพรรค กองทัพ และแนวร่วมนี้ จะเห็นได้ว่า หากไม่นับขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทยเรา ซึ่งก็ได้ผ่านแนวคิดนี้มาใช้ด้วยแล้ว การชุมนุมเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองที่เรียกตนเองว่า แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ในช่วงต้นปีถึงกลางปี 2010 นั้น แกนนำบางคนก็ได้อ้างแนวคิดนี้ด้วยเช่นกัน โดยเรียกว่า “แก้ว 3 ประการ” การอ้างเช่นนี้นับว่ามีผลไม่มากนักน้อยในการทำให้ผู้มีความรู้เกี่ยวกับขบวนการคอมมิวนิสต์มองว่า นปช. กำลังนำแนวคิดของขบวนการคอมมิวนิสต์มาใช้ ซึ่งในด้านหนึ่งเท่ากับเป็นการลดทอนพลังของ นปช. เองไปอย่างช่วยไม่ได้ โดยเฉพาะกับผู้เข้าร่วมชุมนุมที่ไม่นิยมซ้าย.

ผ่านลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์ ด้วยเหตุนี้ พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงยอมรับในบทบาทของผู้ที่ไม่ได้เป็นชาวคอมมิวนิสต์ หรือยังคงให้มีศาสนสถานและศาสนิกชน หรือเปิดโอกาสกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความคิดความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกัน ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ฉะนั้น นโยบายต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ จึงมีนโยบายที่มุ่งบังคับให้ชาวจีนเป็นสังคมนิยมในฉับพลันทันที แต่เป็นนโยบายที่มุ่งให้ประเทศจีนเป็นสังคมนิยมอย่างมีขั้นตอน โดยเชื่อว่าเมื่อกระบวนการต่าง ๆ ได้มุ่งไปสู่ความเป็นสังคมนิยมมากขึ้นเป็นลำดับแล้ว ประชาชนก็จะเข้าใจสังคมนิยมมากขึ้นไปด้วย หรือไม่ก็อาจเป็นนักสังคมนิยมไปในที่สุด

ควรกล่าวด้วยว่า จากข้อวิเคราะห์เปรียบเทียบดังกล่าว เป็นคนละส่วนกับองค์กรที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้ทำงานแนวร่วมโดยตรง ซึ่งถือเป็นหนึ่งในหลายองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นทั้งในระหว่างการปฏิวัติและหลังการปฏิวัติ ในปี 1949 ไปแล้ว ประการต่อมา ข้อวิเคราะห์เปรียบเทียบนี้ในด้านหนึ่งถือเป็นการปกครองในเชิงอุดมคติ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วมีบางช่วงบางสมัย ได้เกิดเหตุการณ์บางเหตุการณ์ขึ้นมากะทบอุดมคติดังกล่าว มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่กรณี และบางครั้งก็ส่งผลให้การปกครองที่ว่าถึงกับสะดุดหยุดลงไปก็มี

ทุกวันนี้ แม้ว่าการพัฒนาของจีนจะทำให้จีนเปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็นอย่างมากก็ตาม แต่แนวคิดและแนวทางลัทธิประชาธิปไตยรวมศูนย์และเผด็จการประชาธิปไตยประชาชน ก็ยังคงถูกนำมาใช้อ้างอิงในการเมืองการปกครองจีน ประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า จีนให้ความสำคัญกับแนวคิดและแนวทางนี้อยู่ไม่น้อย ไม่ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบันจะเชิดชูแนวคิดเสรีประชาธิปไตยให้เป็นกระแสหลักอย่างไร ไม่ว่าประชาคมโลกจะชอบหรือไม่ชอบแนวคิดและแนวทางนี้อย่างไร ก็ยากที่จะเปลี่ยนจีนได้ การทำความเข้าใจกับแนวคิดและแนวทางนี้จึงมีความสำคัญไม่น้อยในการศึกษาการเมืองการปกครองจีน

ปัญหาและการคลี่คลาย

เมื่อกล่าวถึงการเมืองการปกครองแล้ว คำว่าการปกครองนั้น คงเข้าใจได้ว่าเป็นประเด็นที่ว่าด้วยโครงสร้าง ระบบ และบทบาทหน้าที่ที่รัฐใดรัฐหนึ่งนำมาใช้ในการบริหารบ้านเมืองของตน ส่วนคำว่าการเมืองอาจเข้าใจได้ 2 ความหมาย ความหมายหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภาวะปกติที่เกิดขึ้นได้กับทุกรัฐ เช่น การเปลี่ยนตัวผู้นำทางการเมืองเมื่อผู้นำคนเดิมกระทำผิดพลาดขึ้นมา ความผิดพลาดนี้อาจเกิดขึ้นด้วยความพลั้งเผลอหรือไม่ได้ตั้งใจหรืออาจเป็นความตั้งใจก็ได้ แต่ทำให้ผู้นำต้องออกจากตำแหน่งเพื่อแสดงความรับผิดชอบ หรือการเปลี่ยนตัวผู้นำทางการเมืองผ่านกลยุทธต่าง ๆ และโดยไม่ผิดกฎหมายใด ๆ ที่มักเกิดในประเทศเสรีประชาธิปไตย อีกความหมายหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในภาวะที่ไม่สุจริตและหรือภาวะวิกฤต ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้กับทุกรัฐเช่นเดียวกัน เช่น การเคลื่อนไหวประท้วงเพื่อกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง การก่อจลาจล การปฏิวัติ การรัฐประหาร ตลอดจนการกบฏ

การเมืองการปกครองบนฐานความหมายดังกล่าว ทำให้เมื่อศึกษาในกรณีจีนแล้ว จึงต้องอธิบายทั้ง “การเมือง” และ “การปกครอง” ควบคู่กันไป แต่จากที่กล่าวมาในหัวข้อแรกนั้น ทำให้เห็นว่า ในกรณีจีนนั้นมีปัญหาการเมืองอยู่ไม่น้อย กล่าวคือ หากกล่าวจากพระชนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนแล้ว ทั้งก่อนและหลังปี 1949 มีกรณีทางการเมืองเกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้จากการรวบรวมของศูนย์วิจัยประวัติพรรค อันเป็นองค์กรหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น พบว่า²⁵ จากห้วงเวลาที่ว่านี้ได้มีกรณีทางการเมืองที่เป็นเหตุการณ์ใหญ่น้อยนับร้อยกรณี

²⁵ ดูรายละเอียดใน รำลึกวาระครบรอบ 85 ปีแห่งการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน: ประมวลความรู้เกี่ยวกับประวัติการสร้างสรรค์พรรค 600 ข้อ (จีเนี่ยนจงกั๋วกั๋งฉานต่างเจิงลี่ 85 โจวเหนียน: ต่างสื่อต่างเจี่ยนจื่อสื่อจิงซ่าย 600 ลี) (เป่ยจิง: จงยงต่างสื่อชูปานเล่อ, 2006).

ถ้าเป็นเหตุการณ์ใหญ่แล้วมักจะเป็นเหตุการณ์ระดับชาติ เช่น การปฏิวัติ สาธารณรัฐที่นำโดยซุนยัตเซ็น เมื่อปี 1911 ถ้าเป็นเหตุการณ์เล็กมักจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกพรรคคอมมิวนิสต์จีน มีทั้งเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับพรรคโดยตรงและโดยอ้อม ในขณะที่บางเหตุการณ์พรรคคอมมิวนิสต์จีนถือว่ามีความหมายสำคัญต่อการปฏิวัติ การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองของตน เหตุการณ์ในลักษณะนี้จะมียุ่เป็นระยะ เช่น เวลาที่พรรคมีการขึ้นำ (guided) ในรูปของคำขวัญเพื่อใช้ในการรณรงค์เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่อาจใช้เวลาไม่กี่เดือนหรือไม่ก็ปีก็สิ้นสุดลงหรือบางเหตุการณ์อย่างเช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง ฯลฯ เหล่านี้ต่างถูกรวมอยู่ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดอำนาจได้ในปี 1949 แล้ว การปกครองที่ค่อย ๆ ก่อรูปขึ้นมาอย่างเป็นระบบก็ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง และโดยที่เวลานั้นจีนยังไม่ได้เปิดประเทศดังเช่นทุกวันนี้ อีกทั้งยังต้องเผชิญหน้ากับการปิดล้อมของมหาอำนาจทุนนิยม ที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำภายใต้บรรยากาศของยุคสงครามเย็นนั้น ก็ได้ปรากฏว่า ภายในจีนเองก็ประสบปัญหาทางการเมืองอยู่เป็นระยะ ปัญหานี้มีทั้งเรื่องใหญ่และเล็กปะปนกันไป ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นปัญหาความขัดแย้งภายในหมู่ผู้นำด้วยกันเอง แต่ด้วยเหตุที่จีนยังไม่ได้เปิดประเทศและยังอยู่ภายใต้บรรยากาศดังกล่าว ปัญหาทางการเมืองที่ว่าจึงไม่เป็นที่เปิดเผย หรือรับรู้กันมากนักแม้แต่ในหมู่ชาวจีนเอง และในส่วนที่เปิดเผยให้เป็นที่รับรู้กันนั้น ก็มักจะเป็นผลในบั้นปลายที่ปัญหานั้น ๆ ได้จบลงและมีบทสรุปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนสาเหตุของปัญหากลับไม่มีรายละเอียดอะไรมากนัก

ตัวอย่างเช่น ในปลายทศวรรษ 1950 มีผู้นำพรรค 2 คนถูกลงโทษและถูกคุมขัง เท่าที่เปิดเผยก็รู้เพียงว่า เป็นเพราะทั้งสองทำตัวเป็นอิสระจากพรรค ไม่มีรายละเอียดมากไปกว่านี้ หรือก่อนสิ้นทศวรรษเดียวกันนี้ได้เกิดความขัดแย้งกัน

อย่างรุนแรงระหว่างเหมาเจ๋อตง ประธานพรรค กับเผิงเต๋อฮว่าย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และต่อมาฝ่ายหลังถูกลงโทษด้วยการถูกปลดออกจากตำแหน่ง ด้วยข้อกล่าวโทษว่าต่อต้านพรรค²⁶ กรณีตัวอย่างที่ยกมานี้ ทำให้การศึกษาการเมืองการปกครองจีนเกิดข้อจำกัดขึ้นมา อย่างน้อยก็ในการอธิบายที่ไม่สามารถทำได้ครอบคลุมรอบด้าน ซึ่งส่งผลให้การวิเคราะห์ที่เฝ้าสังเกตได้เต็มที่

กล่าวเฉพาะวงวิชาการไทยแล้ว ที่ผ่านมามีงานศึกษาการเมืองการปกครองจีนอยู่ไม่น้อย งานเหล่านี้ปรากฏทั้งในรูปบทความทั่วไป บทความวิชาการ บทความวิจัย และหนังสือเล่มหรือตำราที่เป็นงานวิจัยโดยตรง งานเหล่านี้มีมาไม่ต่ำกว่า 4 ทศวรรษแล้ว²⁷ หากกล่าวเฉพาะในช่วงที่จีนยังไม่เปิดประเทศหรือช่วงก่อนปี 1979 แล้ว ผลงานที่ปรากฏออกมาในเวลานั้นก็หลีกเลี่ยงข้อจำกัดที่ว่าไปไม่พ้น

ตัวอย่างผลงานศึกษาที่โดดเด่นเล่มหนึ่งในช่วงที่ว่าก็คือ *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน* ของเจียน จีระวิทย์²⁸ ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี 1976 ผลงานชิ้นนี้ได้อธิบายการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและเมื่อยึดอำนาจได้ในปี 1949 แล้วจีนมีการจัดระบบการปกครองของตนอย่างไร และมีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอะไรบ้าง นับเป็นงานบุกเบิกที่สำคัญยิ่งชิ้นหนึ่งในขณะนั้น แต่ด้วยเหตุที่งานชิ้นนี้เกิดขึ้นในห้วงดังกล่าว ข้อมูลที่นำเสนอในงานชิ้นนี้จึงเป็นข้อมูลที่หาได้จากเท่าที่มีการเปิดเผยในขณะนั้น

²⁶ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, *เศรษฐกิจการเมืองจีน* (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ, 2547), หน้า 62 และ 80-84.

²⁷ ผู้สนใจอาจเลือกดูเฉพาะรายการของผลงานเหล่านี้ได้ใน เจียน จีระวิทย์ และ สุนิสา สุขชี, *บรรณานุกรมภาษาไทย สาธารณรัฐประชาชนจีน (พ.ศ. 2493-2539)* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ, 2540).

²⁸ เจียน จีระวิทย์, *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟิคอร์, 2519).

โดยที่ถ้าหากนำมาเปรียบเทียบกับผลงานอีกชิ้นหนึ่งคือ *จินผลัดแผ่นดิน*²⁹ ที่เขียน ชีระวิทย์ เขียนและตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อปี 1983 อันเป็นช่วงที่จีนเปิดประเทศ แล้วก็จะเห็นได้ว่า งานชิ้นนี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์บางเหตุการณ์ที่เคยกล่าวไปแล้ว ในงานชิ้นแรก (โดยเฉพาะเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม) แต่ได้ให้ข้อมูลที่มีการเปิดเผยใหม่และข้อวิเคราะห์ที่แตกต่างไปจากงานชิ้นแรก ทั้งนี้เป็นผลจากที่จีนได้เปิดเผยข้อมูลมากขึ้นภายหลังเมื่อเปิดประเทศในปี 1979 แล้ว ที่สำคัญคือ งานชิ้นนี้ ยังคงมีฐานะเป็นงานบุกเบิกเช่นเคย เพราะเป็นงานที่กล่าวถึงการเมืองการปกครอง หลังจากทีจีนประกาศใช้นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศได้ไม่กี่ปี ซึ่งในเวลานั้นจีนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (ที่เขียน ชีระวิทย์ได้กล่าวถึงในชิ้นแรก) ไปแล้วไม่น้อย

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองจีน โดยตรง คืองานเรื่อง *เศรษฐกิจการเมืองจีน* ของวรศักดิ์ มหัทธโนบล³⁰ ซึ่งเป็นงานที่กล่าวถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมืองของจีนเป็นหลัก งานชิ้นนี้จึงมีเนื้อหาที่กล่าวถึงการเมืองค่อนข้างมาก ในขณะที่การปกครองจะถูกกล่าวถึงตามระดับความจำเป็น แต่ที่สำคัญก็คือ การทำให้พบว่าการเมืองจีนนั้นมีรายละเอียดอยู่มากไม่น้อย นับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประเด็นทางการเมืองในที่นี้ของผู้พอสมควร อย่างน้อยก็ในการอ้างอิง

อาจกล่าวได้ว่า ทุกวันนี้การศึกษาประเด็นการเมืองการปกครองจีนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้มากกว่าเมื่อก่อนหน้าปี 1979 อย่างเทียบกันไม่ได้ หนังสือเล่มจำนวนมากที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นนี้ ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในนามของพรรคคอมมิวนิสต์จีน รัฐบาลจีน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในจีน ที่ว่าตีพิมพ์เผยแพร่ในนามของพรรคคอมมิวนิสต์จีนนี้ คือหนังสือที่ดำเนินการโดยองค์กรของพรรคการเมืองนี้ ซึ่งมีอยู่หลายองค์กรด้วยกัน สุดแต่ที่ว่าองค์กรใดจะทำหน้าที่ใด องค์กรนั้นก็จะมีจัดพิมพ์หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่ตนทำอยู่

²⁹ เขียน ชีระวิทย์, *จินผลัดแผ่นดิน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526).

³⁰ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, *เศรษฐกิจการเมืองจีน*.

ทั้งนี้จากประสบการณ์ในการสำรวจร้านหนังสือในจีนนับหลายสิบครั้ง จากเวลา 20 ปีที่ผ่านมา³¹ พบว่า ในร้านหนังสือขนาดใหญ่ตามเมืองต่าง ๆ ของจีนจะมีหนังสือที่จัดพิมพ์โดยองค์กรต่าง ๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน วางจำหน่ายหลายสิบรายการ หนังสือเหล่านี้มีเนื้อหาตั้งแต่วินัยของชาวพรรคคอมมิวนิสต์จีน แนวทางหรือนโยบายของพรรค ประวัติบุคคลสำคัญของพรรค ประวัติพรรค โครงสร้างการบริหารของพรรค ฯลฯ ส่วนหนึ่งของหนังสือเหล่านี้มีประโยชน์ไม่น้อยต่อการศึกษาประเด็นการเมืองการปกครองจีนในที่นี่

ส่วนหนังสือที่จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยนั้น โดยมากแล้วมักจะเป็นผลงานวิจัยหรือตำราของนักวิชาการมหาวิทยาลัยนั้น ๆ กล่าวเฉพาะหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองแล้ว ก็มีการนำเสนอในแง่มุมหรือบริบทต่าง ๆ เช่น บริบททางประวัติศาสตร์ หรือการปกครองในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

ความแตกต่างของหนังสือที่จัดพิมพ์โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับที่จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยจะอยู่ตรงที่ว่า ที่จัดพิมพ์โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้นหมายถึงจัดพิมพ์โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งของพรรค และถือเป็นหนังสือที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ส่วนหนังสือที่จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยนั้น อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือประเภทที่ผ่านการพิจารณาขององค์กรพรรคในมหาวิทยาลัยแล้ว กับประเภทที่ไม่ได้ผ่านการพิจารณา

ในกรณีหลังนี้จะได้จัดพิมพ์ในนามของมหาวิทยาลัยโดยตรง แต่อาจจัดพิมพ์เป็นการส่วนตัวของนักวิชาการผู้เขียนเอง วิธีสังเกตวิธีหนึ่งคือ หากเป็นหนังสือที่ผ่านการพิจารณาแล้ว หนังสือเล่มนั้นจะมีหมายเลขหนังสือตามมาตรฐานสากล (ISBN) ปรากฏอยู่ในส่วนหน้าหรือส่วนหลังของตัวเล่ม (หนังสือ

³¹ ปี 1989 เป็นปีที่ข้าพเจ้าได้เดินทางไปประเทศจีนเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นก็ไปอยู่แทบทุกปี จะด้วยในฐานะนักวิชาการหรือด้วยเพราะรักการอ่านเป็นการส่วนตัวก็ดี ร้านหนังสือมักจะเป็นเป้าหมายหนึ่งของการเดินทางอยู่เสมอ ถึงแม้บางครั้งจะไม่อยู่ในกำหนดการก็ตาม แต่ก็จะขวนขวายหาทางเจียดเวลาไปจนได้แทบทุกครั้ง.

ในจินนิยมิให้ข้อมูลการจัดพิมพ์และรหัสหนังสือไว้ในส่วนหลังของหนังสือ แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนมาไว้ข้างหนาดังเช่นนานาประเทศแล้ว) ถ้าไม่มีก็แสดงว่ายังไม่ผ่านการพิจารณา

การผ่านหรือไม่ผ่านดังกล่าวไม่เกี่ยวกับว่าหนังสือเล่มนั้นมีคุณภาพหรือไม่ แต่เป็นเพราะกระบวนการขอรหัสหนังสือในจินนั้นมีขั้นตอนที่ทำให้ต้องใช้เวลานานมาก ทั้งนี้ยังไม่ับรวมกระบวนการประเมินคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ ส่วนการพิจารณาขององค์กรพรรคนั้น จะเป็นเรื่องของขอบเขตเนื้อหาว่าเหมาะสมในการเผยแพร่หรือไม่ ทั้งนี้รวมถึงข้อมูลที่น่าเสนอด้วยว่า แม้จะถูกต้องและเป็นเรื่องจริง หรือเป็นงานที่มีคุณภาพทางวิชาการสูงก็ตาม แต่หากไม่สอดคล้องกับทฤษฎีของพรรค หรือเห็นว่าเผยแพร่ไปแล้วอาจเกิดความยุ่งยากขึ้นมา หนังสือเล่มนั้นก็ยังไม่ผ่านการพิจารณา

ฉะนั้น นักวิชาการหรือนักเขียนคนใดที่มีอาจารย์กระบวนการดังกล่าว หรือเห็นว่าหนังสือของตนมีแนวโน้มที่จะไม่ผ่านการพิจารณา และไปจัดพิมพ์ด้วยตัวเอง แล้วหนังสือเล่มนั้นเกิดมีเนื้อหาที่ทางการเห็นว่าล่อแหลม ก็มีโอกาที่จะถูกระงับการเผยแพร่สูง และตัวนักวิชาการหรือผู้เขียน รวมทั้งสำนักพิมพ์ผู้จัดพิมพ์ อาจถูกลงโทษได้

ด้วยเหตุนี้ หนังสือที่จัดพิมพ์ในลักษณะนี้โดยส่วนใหญ่จึงเป็นหนังสือที่นักวิชาการหรือผู้เขียนมั่นใจว่าจะไม่บังเกิดผลเช่นนั้น และทำให้ในจินมีหนังสือประเภทไม่มีรหัสหนังสืออยู่เป็นจำนวนมาก ในทำนองเดียวกัน แทบทั้งหมดมักจะไม่ใช่หนังสือที่มีเนื้อหาในทางการเมืองหรือล่อแหลมต่อศีลธรรม หนังสือเหล่านี้จึงอยู่รอดปลอดภัยบนแผงหรือในร้านหนังสือมาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม เมื่อหนังสือมีอยู่ 2 ประเภทโดยที่ไม่เกี่ยวกับคุณภาพ การใช้หนังสือเพื่อการอ้างอิงจึงย่อมขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้ใช้หรือผู้อ่าน ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือจะเลือกใช้หนังสือทั้งสองประเภทนี้ในแง่มุมใดและด้วยขอบเขต

เพียงใด ตัวอย่างเช่น หากเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในจีนที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ก็จะไม่ปรากฏเรื่องราวหรือเหตุการณ์นองเลือดที่จัตุรัสเทียนอันเหมินเมื่อปี 1989³² และถ้ามีก็จะเป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในนามขององค์กรพรรค ซึ่งแน่นอนว่า หนังสือประเภทหลังย่อมอธิบายเหตุการณ์ดังกล่าวตามข้อมูลและทรรศนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นพื้นฐาน และสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นหนังสือที่ออกมาเพื่อ “ชี้แจง” หรือ “แก้ต่าง” ให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนไปด้วยในตัว อีกทั้งไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า หนังสือประเภทนี้ย่อมมีรหัสหนังสือสากลไปโดยปริยาย³³ เพราะเป็นหนังสือที่ผ่านการพิจารณาขององค์กรพรรคมาเรียบร้อยแล้วนั่นเอง

โดยสรุปแล้ว แม้การศึกษาจากหนังสือจะมีปัญหาดังกล่าวอยู่บ้างก็ตาม แต่ถึงที่สุดแล้วก็ยังคงกล่าวได้ว่า การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองการปกครองจีนในปัจจุบัน ก็แตกต่างไปจากอดีตเมื่อก่อนหน้าปี 1979 อย่างเปรียบเทียบกันไม่ได้ ยิ่งหนังสือที่เกี่ยวกับการปกครองด้วยแล้ว ทุกวันนี้มีการเผยแพร่เป็นปกติธรรมดาส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองซึ่งเปิดกว้างน้อยกว่านั้น อาจต้องดูเป็นกรณีไป เพราะบางกรณีจีนก็เปิดเผย บางกรณีก็ไม่ และกรณีที่ไม่เปิดเผยก็เป็นเพราะจีนเห็นว่ามีควมอ่อนไหวต่อความมั่นคงของตน ซึ่งถ้าหากเปิดเผยแล้วอาจจะกระทบต่อสังคมโดยรวม (เช่น กรณีการปฏิวัติวัฒนธรรม) หรือต่อผู้นำบางคน (เช่น กรณีเทียนอันเหมิน)³⁴

³² ตัวอย่างเช่น *กาลานุกรมสาธารณรัฐประชาชนจีนระหว่างปี 1949-1999* (จงฮว่าเหญินหมินกั๋งเทกกว๋อ 1949-1999 ชื่อเตี้ยน) (ช่างไห่: ช่างไห่เหญินหมินชูปานเสื่อ, 1999).

³³ ตัวอย่างเช่น Che Muqi, *Beijing Turmoil: More than Meets the Eye* (Beijing: Foreign Languages Press, 1990).

³⁴ จากประสบการณ์การสอนในชั้นเรียนในวิชาการที่เกี่ยวกับจีนของข้าพเจ้านั้น ในบางปีการศึกษาก็มีนิสิตจีนมาเรียนด้วย โดยทุกคนที่เข้าเรียนนี้จะให้ข้อมูลตรงกันว่า เฉพาะวิกฤตการณ์เทียนอันเหมินเมื่อปี 1989 แล้ว ทั้งตัวนิสิตจีนหรือคนรุ่นใหม่ในจีนปัจจุบันจะรับรู้เพียงว่าเคยมีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้น แต่จะไม่รู้ที่มาที่ไปหรือรายละเอียดอื่น ๆ ของเหตุการณ์ที่ว่า และนั่นคือเหตุผลหนึ่งที่ทำให้นิสิตจีนเหล่านั้นสนใจมาเข้าเรียนในวิชาที่ข้าพเจ้าสอน ซึ่งจะมีเรื่องดังกล่าวอยู่ด้วย.

ควรกล่าวด้วยว่า หากไม่นับแหล่งอ้างอิงที่เป็นหนังสือหรือสิ่งตีพิมพ์แล้ว อีกแหล่งหนึ่งที่เงินเปิดเผยมากขึ้นในปัจจุบันก็คือ การให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่พรรคหรือรัฐของเงินเอง แหล่งอ้างอิงในส่วนนี้แม้จะยังคงมีข้อจำกัดในการให้ข้อมูลเชิงการเมืองก็ตาม แต่ในด้านการปกครองแล้วนับว่ามีประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างมาก เพราะเป็นข้อมูลในเชิงประสบการณ์ที่จะทำให้เห็นถึงผลในทางปฏิบัติว่าการเมืองการปกครองมีความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร และยังมีปัญหาใดที่เป็นอุปสรรคปรากฏอยู่ในระบบ การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอกทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งการศึกษาในที่นี้ได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไม่น้อย ทั้งด้วยการสัมภาษณ์โดยตรงและโดยอ้อม กรณีหลังนี้หมายถึงการสนทนากับสหายชาวเงินที่รู้จักมักคุ้นจำนวนหนึ่งจากห้วง 20 ปีที่ผ่านมา และเป็นกลุ่มที่ให้ข้อมูลเชิงการเมืองได้ดีไม่น้อย

ประเด็นที่ควรกล่าวในประการต่อมาก็คือ แม้จะมีข้อจำกัดในข้อมูลเชิงการเมืองตามที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ก็ถือเป็นข้อจำกัดที่เกิดจากพรรคและรัฐของเงินโดยตรง มิได้หมายความว่าไม่มีช่องทางอื่นที่จะช่วยให้เข้าถึงข้อมูลเชิงการเมืองเสียทั้งหมด เป็นอยู่แต่ว่าการเข้าถึงนี้อาจไม่ได้เป็นไปโดยเสรีเยี่ยงในสังคมประชาธิปไตยเท่านั้น แหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านี้มีหลายช่องทางด้วยกันโดยเฉพาะจากตะวันตก ซึ่งมักจะได้อะไรมาในทางกลับ แต่กระนั้น การนำมาใช้ก็ต้องทำการวิพากษ์ข้อมูลอย่างระมัดระวังและมีวิจารณ์ญาณ เพราะข้อมูลเกี่ยวกับเงินจากทางตะวันตกนั้นมีเป็นจำนวนมาก จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะมีข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือแฝงอยู่จำนวนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากปัญหาในด้านข้อมูลแล้ว สิ่งที่ต้องการศึกษาในที่นี้ต้องประสบก็คือ การทับศัพท์และการใช้ศัพท์บัญญัติ การทับศัพท์จะมีปัญหาน้อยกว่าศัพท์บัญญัติ เนื่องด้วยปัจจุบันนี้ได้มีวิธีการถ่ายเสียงผ่านอักขระไทยอย่างเป็นระบบมากขึ้น ปัญหาในกรณีนี้จะอยู่ที่ระบบการถ่ายเสียงมีอยู่หลายวิธี และทำให้ต้องเลือกเอา